

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland
Jaarverslag 2018

Inhoud

<i>Kerncijfers</i>	4
<i>Bestuursverslag</i>	6
<i>Karakteristieken van het Fonds</i>	6
<i>Verslag over het boekjaar</i>	12
<i>Beleggingenparagraaf</i>	23
<i>Financiële paragraaf</i>	28
<i>Risicoparagraaf</i>	35
<i>Actuariële paragraaf</i>	43
<i>Toekomstparagraaf/Vooruitblik 2019</i>	45
<i>Verslag Verantwoordingsorgaan</i>	46
<i>Reactie bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan</i>	50
<i>Jaarrekening</i>	51
<i>Balans per 31 december 2018</i>	51
<i>Staat van baten en lasten over 2018</i>	52
<i>Kasstroomoverzicht over 2018</i>	53
<i>Toelichting behorende tot de jaarrekening</i>	54
<i>Overige gegevens</i>	86
<i>Actuariële verklaring</i>	87
<i>Verklaring van de onafhankelijke accountant</i>	89
<i>Bijlagen</i>	95
<i>Bijlage 1: Personalía</i>	96
<i>Bijlage 2: Benchmarks per beheerder</i>	98

Kerncijfers

<i>(bedragen zijn in duizenden euro's)</i>	2018	2017	2016	2015	2014
Aantal deelnemers					
<i>Actieve deelnemers (incl. Arbeidsongeschikten)</i>	1.772 (51)	1.605 (51)	1.615 (53)	1.678 (51)	1.824 (55)
<i>Pensioengerechtigde deelnemers</i>	1.715	1.664	1.626	1.655	1.554
<i>Gewezen deelnemers</i>	1.421	1.452	1.447	1.347	1.310
<i>Totaal aantal deelnemers</i>	4.908	4.721	4.688	4.680	4.688
Reglement variabelen					
<i>Indexatie actieven per (1 januari) Middelloon (in %)1)</i>	0,14%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
<i>Indexatie inactieven per (1 januari) Middelloon (in %)1)</i>	0,14%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
<i>Indexatie inactieven per (1 januari) Eindloon (in %)1)</i>	0,14%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Pensioenuitvoering					
<i>Feitelijke premie 2)</i>	23.228	23.159	22.451	23.441	27.042
<i>Zuivere kostendekkende premie 2)</i>	32.577	32.486	28.600	26.067	25.618
<i>Kostendekkende / gedempte premie (ABtN)</i>	20.164	20.154	19.367	22.484	25.328
<i>Pensioenuitvoeringskosten</i>	1.155	1.129	1.203	1.239	1.257
<i>Pensioenuitkeringen</i>	31.235	30.253	29.444	29.415	29.117
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
<i>Pensioenvermogen</i>	1.320.611	1.374.649	1.335.047	1.227.461	1.206.370
<i>Premie-egalisatiereserve 3)</i>	5.000	5.000	3.084	n/a	n/a
<i>Voorziening pensioenverplichtingen</i>	1.242.310	1.217.482	1.234.744	1.139.246	1.091.304
<i>Aanwezige dekkingsgraad</i>	106,3%	112,9%	108,1%	107,7%	110,5%
<i>Beleidsdekkingsgraad</i>	112,1%	111,4%	105,6%	109,0%	n/a
<i>Vereiste dekkingsgraad o.b.v. werkelijke beleggingsmix</i>	121,3%	123,8%	118,2%	119,5%	114,8%
<i>Vereiste dekkingsgraad o.b.v. strategische beleggingsmix</i>	122,2%	123,8%	119,4%	119,6%	116,6%
Beleggingsportefeuille 8)					
<i>Vastgoedbeleggingen</i>	123.209	135.647	111.307	94.371	89.540
<i>Aandelen</i>	445.302	501.371	415.715	397.223	394.580
<i>Vastrentende waarden 6)</i>	742.798	726.907	673.995	641.593	611.818
<i>Derivaten 4)</i>	33.026	25.857	102.026	65.523	100.420
<i>Overige beleggingen 6)</i>	5.755	8.350	113.768	79.053	91.677
<i>Liquide middelen</i>	1.905	310	498	1.628	1.249
<i>Totaal beleggingen 4)</i>	1.351.995	1.398.442	1.417.309	1.279.391	1.289.248

<i>(In duizenden euro's)</i>	2018	2017	2016	2015	2014
Beleggingsresultaten					
<i>Directe beleggingsopbrengsten 7)</i>	31.826	24.486	27.106	24.983	20.333
<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>	-66.454	24.372	94.395	5.097	229.376
<i>Vermogensbeheerkosten</i>	-3.205	-2.452	-2.538	-1.917	-2.268
<i>Totaal inclusief waarde wijzigingen</i>	-37.833	46.407	118.963	28.163	247.441
<i>Totaal beleggingsrendement (in %) 5)</i>	-2,5%	3,6%	9,9%	2,5%	26,2%
<i>Totaal beleggingsrendement (in %) (unhedged)</i>	-1,0%	4,8%	6,3%	5,3%	13,1%
<i>Benchmark (in %) (unhedged)</i>	-0,9%	4,4%	6,5%	4,3%	13,9%

Tabel 1

- 1) Per 1-1-2019 is aan actieven in de middelloonregeling en aan inactieven onder middelloon en eindloon een toeslag verleend van 0,35%. Deze toeslagen zijn verwerkt in de technische voorziening en dekkingsgraad per 31 december 2018.
- 2) De feitelijke premie is exclusief de inkoopsum VXOP 1958 van EUR 1.990 (2017: VXOP 1957 van EUR 3.498). Voor de opbouw van de feitelijke-, kostendekkende premie en gedempte kostendekkende premie verwijzen wij naar paragraaf 15 in dit verslag.
- 3) De Premie-egaliseringsreserve vormt geen onderdeel van de algemene algemene reserve en wordt niet meegenomen bij de berekening van de dekkingsgraad.
- 4) De beleggingen zijn exclusief de derivaten met een negatief saldo van EUR 8.326 (2017: EUR 8.852).
- 5) Totaal beleggingsrendement betreft het rendement inclusief het effect van valuta afdekking en LDI-portefeuille (de LDI portefeuille bestaat uit swaps en langlopende obligaties).
- 6) De Cashfunds die onder overige beleggingen zaten zijn in 2018 gerubriceerd onder vastrentende waarden en de vergelijkende cijfers 2017 zijn hierop aangepast. De cijfers 2016 en eerder zijn niet aangepast.
- 7) De rebates die onder kosten vermogensbeheer zaten zijn in 2018 gerubriceerd onder directe beleggingsopbrengsten en de vergelijkende cijfers 2017 zijn hierop aangepast. De cijfers 2016 en eerder zijn niet aangepast.
- 8) De beleggingsportefeuille is op basis van een verbeterde look through gerapporteerd in 2018. De cijfers 2017 zijn hierop aangepast.

Bestuursverslag

Karakteristieken van het Fonds

Profiel

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland (hierna: het Fonds), statutair gevestigd aan Zuidelijke Havenweg 40 7554 RR te Hengelo (Overijssel) is opgericht op 1 oktober 1948. De laatste statutenwijziging was op 20 december 2018. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41027030. Het Fonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de koepelorganisatie de Pensioenfederatie (de overkoepelende organisatie van ondernemingspensioenfonds, bedrijfstakpensioenfonds en beroepspensioenfonds).

Het Fonds is verantwoordelijk voor het zorgdragen voor de pensioenaanspraken die in het kader van de collectieve pensioenregeling van Thales Nederland B.V. zijn toegezegd. De collectieve pensioenregeling is bestemd voor medewerkers van Thales Nederland B.V. en gelieerde ondernemingen.

Missie

Het Fonds voert als zelfstandig pensioenfonds de pensioenregeling uit die tussen de sociale partners is overeengekomen. Dat doen we op een economisch verantwoorde en transparante manier. We zetten het belang van onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden voorop en houden ze zo duidelijk en volledig mogelijk op de hoogte van ontwikkelingen rond hun pensioen.

Visie

Bij het Fonds draait het om de deelnemers, ook als deze met pensioen gaan of naar een ander bedrijf vertrekken. Hun belang – een goede oudedagsvoorziening – is onze opdracht. Daarom streven we naar een optimaal financieel rendement zonder onze maatschappelijke verantwoordelijkheid uit het oog te verliezen. We willen zo begrijpelijk mogelijke informatie verstrekken zodat (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden ook zelfstandig kunnen bepalen waar ze aan toe zijn.

Strategie

Het Fonds zet in op continuïteit en koersvastheid. Het bestuur heeft continue aandacht voor de communicatie met de (gewezen) deelnemers en de pensioengerechtigden en voor het beleggingsbeleid en de resultaten hiervan. Hiervoor heeft zij een communicatie-, een integraal risicomangement- en een beleggingsadviescommissie ingesteld. De effectiviteit van het beleid wordt voortdurend gemonitord en bekeken door het bestuur in samenwerking met het (interne) verantwoordingsorgaan en een externe raad van toezicht. Het verantwoordingsorgaan wordt onder andere als klankbord én als kweekvijver voor het bestuur gezien.

Beleid en verantwoording

Het Fonds geeft uitvoering aan de overeengekomen pensioenregeling en het pensioenreglement. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het verstrekken van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Hiertoe wordt voor 4.908 deelnemers, gewezen deelnemers/slapers en gepensioneerden eind 2018 circa 1.321 miljoen euro belegd.

In de uitvoeringsovereenkomst zijn afspraken gemaakt over de beleidsruimte van het bestuur. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt de regie over de werkzaamheden van het Fonds.

In de Actuarieel Beleidstechnische Nota (ABtN) zijn de opzet van het Fonds, de visie op risico en wijze van uitvoering gedocumenteerd. Onderdeel van het beleid is een noodprocedure waarin is beschreven hoe het Fonds omgaat met de besluitvorming in spoedeisende situaties. Deze noodprocedure is als bijlage bij de ABtN opgenomen.

Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is dat hij/het handelt in het belang van alle belanghebbenden van het Fonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van maatregelen. De overwegingen die het bestuur maakt bij besluiten worden in de notulen van de bestuursvergaderingen vastgelegd.

Het bestuur weegt in zijn besluitvorming de adviezen van het verantwoordingsorgaan mee. Verder worden jaarlijks de aanbevelingen vanuit de raad van toezicht beoordeeld en geadresseerd.

Ten minste éénmaal per jaar, en wel binnen zes maanden na afloop van het boekjaar, zal door het bestuur een vergadering van deelnemers worden gehouden. Voor deze vergadering zijn alle deelnemers en pensioengerechtigden uitgenodigd.

Kenmerken Pensioenregeling

De pensioenregeling van Thales Nederland B.V. heeft per 31 december 2018 de volgende kenmerken:

Pensioenregeling 2018	
Pensioensysteem	Middelloonregeling
Pensioenleeftijd	68 jaar
Pensioengevend salaris	Jaarsalaris + vakantietoeslag
Maximum pensioengevend salaris	€ 105.075,-
Toeslagverlening	Voor actieven en gepensioneerden conform CPI afgeleid
Franchise	€ 14.704,-
Pensioengrondslag	Pensioengevend salaris minus franchise
Opbouwpercentage	1.875%
Partnerpensioen	70% van bereikbaar ouderdomspensioen, waarvan 20% op risicobasis
Wezenpensioen	14% van bereikbaar ouderdomspensioen
Premie	27,1%
Werknemersbijdrage	40% van premie
Werkgeversbijdrage	60% van premie

Tabel 2

Naast de bovenstaande pensioenregeling voert het Fonds ook een VPL-regeling uit zoals overeengekomen met de sociale partners. Deze VPL-regeling geldt voor degenen die op 31 december 2005 deelnemer waren en geboren zijn in de periode 1 januari 1950 tot 1 januari 1973 en die aan de voorwaarden voor deze regeling voldoen.

Alle VPL gelden en verplichtingen zijn gescheiden van de overige pensioen gelden en verplichtingen.

Voor het pensioengevend salaris boven €105.075,- wordt een bruto toeslag uitgekeerd door Thales Nederland. Dit geld kan (gedeeltelijk) ingezet worden voor een netto pensioenregeling bij Aegon. De maximale jaarlijkse inleg voor de netto pensioenregeling is afhankelijk van een staffel, die met de leeftijd hoger wordt.

Dispensatie van het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Metalektr

Thales Nederland B.V. is onder bepaalde voorwaarden vrijgesteld van deelname aan de regeling van het Bedrijfstakpensioenfonds Metalektr (PME). Eén van deze voorwaarden is dat de Thales-regeling minstens gelijkwaardig moet zijn aan de PME-regeling. Dit geldt tevens voor het indexatiebeleid dat, bij PME en bij het Fonds, mede afhankelijk is van de dekkingsgraad. Toetsing van de dispensatie door PME vindt periodiek plaats. Thales Nederland volgt de bewegingen in de bedrijfstak als het gaat om de inhoud van de pensioenregeling en bijvoorbeeld de hoogte van het opbouwpercentage.

De regeling van Thales is derhalve in lijn met de regeling binnen de Metalektr. De nieuwe pensioenregeling past binnen het fiscaal geldende kader.

Ontwikkelingen in deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

	Actieven	Arbeids- ongeschikt	Slapers	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WZP	Totaal
Aantal deelnemers ultimo 2016	1.562	53	1.447	1.610	16	4.688
Indiensttredingen en waardeoverdrachten	117					117
Uitdiensttredingen en waardeoverdrachten	-106		43			-63
Pensionering	-23		-29	77	4	29
Overlijden		-2	-4	-35		-41
Overige mutaties	4		-5	-3	-5	-9
Aantal deelnemers ultimo 2017	1.554	51	1.452	1.649	15	4.721
Indiensttredingen en waardeoverdrachten	247					247
Uitdiensttredingen en waardeoverdrachten	-57		18			-39
Pensionering	-19		-42	92	4	35
Overlijden	-4	0	-1	-40		-45
Overige mutaties			-6		-5	-11
Aantal deelnemers ultimo 2018	1.721	51	1.421	1.701	14	4.908

Tabel 3

Organisatie

Bestuur

De samenstelling van het bestuur is als volgt:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
Dhr. D.J.H. de Bruijn	Voorzitter	Werkgever	16 februari 2012	juni 2024
Dhr. J.H.E. Soepenbergh	Vice-voorzitter	Werkgever	1 maart 2008	juni 2022
Dhr. G.J. Mulders	Penningmeester	Werkgever	18 maart 1992	juni 2020
Dhr. P.M. Dekker	Secretaris	Deelnemers	22 juni 2004	juni 2022
Dhr. E.R. Stolp	Lid	Deelnemers	13 juni 2006	juni 2020
Dhr. S.C.A. Tijhuis	Lid	Pensioengerechtigden	1 januari 2017	juni 2024

Tabel 4

Het bestuur van het Fonds bestaat uit zes leden; drie vertegenwoordigers van de werkgever, twee vertegenwoordigers van de deelnemers en één vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden. Verdere gegevens van de bestuursleden, inclusief eventuele nevenactiviteiten, zijn opgenomen in bijlage 1.

De leden van werkgeverszijde worden benoemd door het bestuur op voordracht van de directie van Thales Nederland B.V. Twee leden van deelnemerszijde worden benoemd door het bestuur op voordracht van de Centrale Ondernemingsraad.

Een lid wordt benoemd door het bestuur na verkiezingen onder alle pensioengerechtigden op basis van het door het bestuur vastgestelde verkiezingsreglement. Alle bestuursleden zijn benoemd voor een periode van zes jaar en zijn terstond herbenoembaar.

Het bestuur heeft een deel van de werkzaamheden uitbesteed. Dit betreft de pensioenadministratie en vermogensbeheer. Uitgangspunt is dat het bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbesteede taken.

Het bestuur heeft bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het Fonds, in overeenstemming met de vastlegging in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABtN).

Pensioenbureau

De beleidsvoorbereiding en de beleidsuitvoering worden verzorgd door het pensioenbureau. De medewerkers van het pensioenbureau zijn in dienst bij Thales Nederland B.V. De besluitvorming omtrent het door de Stichting te voeren beleid inzake de dagelijkse uitvoering van haar werkzaamheden, wordt bepaald door tenminste twee bestuursleden tezamen.

Het pensioenbureau bestaat uit de volgende medewerkers:

Dhr. S.G.B. Heemskerk, manager pensioenfonds

Mw. D.A.B. Buijnsters

Mw. L. Katalanc-Bulut

Mw. M.A.A. Timmers-Bossink

Dhr. M. Harperink

Uitvoering pensioenbeheer en vermogensbeheer

De pensioenadministratie van het Fonds is tot 31 december 2018 uitbesteed aan uitvoeringsorganisatie Aon Hewitt. De werkzaamheden betreffen onder andere deelnemers- en aansprakenadministratie en financiële administratie. Met Aon Hewitt zijn service level agreements gesloten.

Per 1 januari 2019 wordt de pensioenadministratie uitgevoerd door Centric Pension & Insurance Solutions (hierna: Centric PAIS).

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd door twee externe vermogensbeheerders: NN Investment Partners (hierna: NN IP) en BlackRock Netherlands B.V. (hierna: BlackRock). Met de vermogensbeheerders zijn overeenkomsten afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. Ter controle van performance rapportages en beleggingsadministratie is een contract gesloten met de KAS BANK.

Met de vermogensbeheerders zijn concrete afspraken rondom vergoedingen gemaakt. In het bestuursverslag doet het bestuur verslag van de kosten van uitbesteding.

Beleggingsadviescommissie

Het bestuur laat zich met betrekking tot het vermogensbeheer terzijde staan door een beleggingsadviescommissie. Deze beleggingsadviescommissie bestaat uit twee vertegenwoordigers van het bestuur (één van werkgeverszijde en één van werknemerszijde) en de Manager Pensioenfonds, met als belangrijkste taken het monitoren van de vermogensbeheerders, het adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin, en het uitvoeren van het beleggingsplan. De beleggingsadviescommissie wordt bijgestaan door een extern adviseur. Iedere maand wordt het bestuur geïnformeerd door de vermogensbeheerders over de ontwikkeling van en de resultaten uit belegd vermogen. Blackrock Solutions toetst periodiek de invulling van de beleggingsportefeuille op strategisch niveau en geeft het fonds strategisch advies.

De samenstelling van de beleggingsadviescommissie zorgt ervoor dat de beleggingsontwikkelingen goed kunnen worden geanalyseerd en de uitvoering door de vermogensbeheerders kritisch kan worden gezien. De beleggingsadviescommissie wordt ondersteund vanuit het pensioenbureau.

De beleggingsadviescommissie bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

Dhr. G.J. Mulders, voorzitter

Dhr. P.M. Dekker

Dhr. S.G.B. Heemskerk

Dhr. A.H. Wouters (extern adviseur)

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie heeft als taak om het bestuur te adviseren over communicatie, in brede zin, aan alle deelnemers. Dit betreft onder meer de 'vertaling' van het pensioenreglement, communicatie over toeslagverlening, het uniform pensioenoverzicht (UPO), de website en andere uitingen. De communicatie commissie bestaat uit drie bestuursleden en wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau.

De Communicatiecommissie bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

Dhr. J.H.E. Soepenbergh, voorzitter

Dhr. E.R. Stolp

Dhr. S.C.A. Tijhuis

Risicomanagement commissie

Het bestuur heeft een risicomanagement commissie ingesteld om het bestuur te informeren en adviseren over het risicomanagement beleid en het risicomanagementproces. Het risicomanagement ziet zowel op financiële als niet financiële risico's waar een pensioenfonds aan blootgesteld is. De risicomanagement commissie bestaat uit drie bestuursleden, de manager pensioenfonds en wordt ondersteund vanuit het pensioenbureau.

De risicomanagement commissie bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

Dhr. D.J.H. de Bruijn, voorzitter

Dhr. P. M. Dekker

Dhr. S.C.A. Tijhuis

Dhr. S.G.B. Heemskerk

Intern toezicht en Verantwoording

Per 22 januari 2019 heeft het bestuur een raad van toezicht ingesteld, deze vervangt de Visitatiecommissie. De statuten van het Fonds zijn hier op aangepast. De raad van toezicht heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in de Stichting. De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur. Zij vervult haar toezichtstaak zodanig dat het bijdraagt aan een effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering door het Fonds.

De raad van toezicht is ultimo boekjaar samengesteld uit drie externe deskundigen:

Dhr. H.J.J. Debrauwer (voorzitter)

Dhr. P. Priester

Mw. K. Nauta

Het volledige reglement Raad van toezicht, met een beschrijving van de taken en verantwoordelijkheden van het toezichtorgaan is opgenomen op de website van het Fonds.

Het verantwoordingsorgaan (VO) bestaat uit een vertegenwoordiging namens actieve deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever. De verantwoording die het bestuur aflegt is onderdeel van de jaarverslagcyclus en in dat kader wordt ook het formele overleg gevoerd tussen bestuur en VO.

Volgens de Pensioenwet dient het VO een oordeel te geven over:

- Het handelen van het bestuur van de Stichting Pensioenfonds Thales Nederland.
- Het door het bestuur uitgevoerde beleid in het verslagjaar.
- Beleidskeuzes van het bestuur die op de toekomst betrekking hebben.

Het verantwoordingsorgaan bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden;

Dhr. D.R. Hoogenraad en mw. K.P. Keijzer-Klaasse; lid namens de werkgever

Dhr. E.C. Weening en dhr. J.H. van Deemter; lid namens de werknemers

Dhr. O. van der Zeeuw en dhr. J. van Rijn; lid namens de pensioengerechtigden

Compliance Officer

De Compliance Officer van het Fonds ultimo boekjaar is mevrouw S. Hazebroek, Director Legal & Contracts bij Thales Nederland B.V. De Compliance Officer oefent het algemene toezicht uit op de naleving van de gedragscode en andere compliance aspecten. Zij is onafhankelijk van het bestuur en rapporteert periodiek haar bevindingen aan het bestuur.

Diversiteit bestuur en overige gremia

Het bestuur vindt diversiteit in het bestuur en andere organen van belang in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds. Bij de invulling van vacatures wordt met het voorgaande rekening gehouden.

Externe ondersteuning en controle

Het Fonds wordt bijgestaan door externe deskundigen voor actuariaat en risicobeheersing op zowel korte als lange termijn. Het bestuur heeft Willis Towers Watson Netherlands B.V. aangesteld als externe adviserende actuaris. Als certificerende actuaris is de heer Drs. B.A. Weijers A.A.G. van Willis Towers Watson Netherlands B.V. aangesteld.

Om een scheiding tussen advisering en waarmerking te waarborgen is overeengekomen dat de taken van de waarmerkend actuaris en de adviserend actuaris in persoon zijn gesplitst. Omdat zowel de waarmerkend actuaris als de adviserend actuaris werkzaam is bij Willis Towers Watson heeft het bestuur geverifieerd dat Willis Towers Watson beschikt over een door DNB goedgekeurde gedragscode en daarmee voldoet aan het bepaalde in artikel 148 van de Pensioenwet.

De externe accountant van het Fonds is de heer Drs. A.R.B. de Bruin RA van KPMG Accountants N.V.

Verslag over het boekjaar

Hoofdpijnen

Beleidsdekkingsgraad in 2018 toegenomen

De financiële positie van het Fonds (beleidsdekkingsgraad) is in het boekjaar 2018 toegenomen. Eind 2017 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 111,4%. Per 31 december 2018 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 112,1%. De actuele dekkingsgraad is afgenomen over het boekjaar 2018, van 112,9% per 31 december 2017 naar 106,3% per 31 december 2018.

Lichte verhoging van de pensioenen

Het bestuur heeft in de decembervergadering besloten om per 1 januari 2019 een (gedeeltelijke) toeslag van 0,35% te verlenen op ingegane, opgebouwde en premievrije pensioenen. Voor het besluit tot het verlenen van toeslag per 1 januari 2019 is de beleidsdekkingsgraad per oktober van het boekjaar leidend.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

In 2018 is het ESG beleid (Environmental, Social & Governance) vastgesteld. Het Fonds ziet het incorporeren van ESG beleid als noodzakelijk om op lange termijn een goed rendement te halen voor haar deelnemers en tegelijkertijd invulling te geven aan haar verantwoordelijkheid als institutioneel belegger voor de maatschappelijke, governance en milieu aspecten voor de beleggingsactiviteiten die het uitvoert. Het ontwikkelen en uitvoeren van een ESG beleid is geen statisch proces, maar een stapsgewijze ontwikkeling, waarbij voortdurend wordt verkend hoe dit beleid kan worden aangepast en verbeterd. Nadere toelichting staat bij de Beleggingsparagraaf.

Implementatie IORP II wetgeving

In januari 2019 zijn de wijzigingen in de Pensioenwet uit hoofde van de Europese Richtlijn IORP II in werking getreden. Het doel van IORP II is het bevorderen van de verdere harmonisatie van pensioenen in de Europese Unie. De Richtlijn bevat nadere regels rondom grensoverschrijdende collectieve waardeoverdrachten, governance, risicobeheer, beloningsbeleid en informatieverstrekking aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Ook bevat de Richtlijn regels ten aanzien van het toezicht op pensioenuitvoerders. Een nieuwe verplichting is dat er elke drie jaar een eigen-risicobeoordeling (ERB) dient te worden uitgevoerd en ingediend bij DNB. Voor het Fonds heeft IORP II de grootste impact op de *governance* en *risicomanagement*. Een belangrijk onderdeel hiervan betreft de inrichting van de zogenoemde sleutelfuncties. Dit betreft de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie. IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden.

Bij de inrichting van de sleutelfuncties heeft het bestuur rekening gehouden met de omvang en interne organisatie van het pensioenfonds, alsmede met de omvang, de aard, de schaal en de complexiteit van de werkzaamheden (proportionaliteit). Daarnaast heeft het bestuur onderscheid gemaakt tussen personen die houders van een sleutelfunctie zijn en personen die de sleutelfuncties vervullen. De sleutelfunctiehouder is één persoon en is eindverantwoordelijk voor de uitoefening van de taken en verantwoordelijkheden die vallen onder de sleutelfunctie. Daarnaast kunnen overige personen betrokken zijn bij het vervullen van een sleutelfunctie.

Op basis van de hiervoor genoemde uitgangspunten en de uitlatingen van DNB heeft het bestuur de volgende (waarnemende) sleutelfunctiehouders aangesteld. Daarbij is tevens aangegeven wie in beginsel de vervullers van de sleutelfuncties zijn.

Sleutelfunctie	(Waarnemend) Sleutelfunctiehouder	Vervuller
Risicobeheerfunctie	Voorzitter GRC-commissie	Risicomanager
Actuariële functie	Certificerend actuaris	Sleutelfunctiehouder
Interne auditfunctie	Voorzitter bestuur	Sleutelfunctiehouder en eventueel externe audit expert

De taken en bevoegdheden van de sleutelfunctiehouder, alsmede de rapportage- en escalatielijnen in het kader van de sleutelfuncties zijn vastgelegd in het beleidsnotitiedocument Integraal Risicomanagement. Bij het aanstellen van (nieuwe) sleutelfunctiehouders wordt rekening gehouden met de vereiste geschiktheid.

Het Fonds heeft in 2018 Sprenkels & Verschuren aangetrokken als adviseur, om het bestuur en pensioenbureau te begeleiden om het proces van *governance* en *risicomanagement* te doorlopen met als doelstelling het verder vormgeven van de strategische risicomanagementcyclus. Hierbij is de risicohouding en het normenkader van het bestuur bepaald, zijn de strategische en operationele risico's benoemd en gescoord en zijn de beheersmaatregelen vastgesteld. Ook is er nadere invulling gegeven aan de governance van het pensioenfonds, wat heeft geleid tot de inrichting van het 'three lines of defence'-model. In de Risicoparagraaf wordt hier verder op ingegaan.

Instellen Raad van Toezicht

Ondernemingspensioenfondsen met een beheerd vermogen van meer dan EUR 1 miljard dienen per 1 januari 2019 een raad van toezicht (RvT) te hebben ingesteld. In december 2018 heeft het Fonds de leden van de RvT ter toetsing aan DNB voorgesteld. Op 22 januari 2019 heeft DNB ingestemd met de benoemingen. In de paragraaf *Organisatie* wordt hier verder op ingegaan.

Nieuwe pensioenuitvoerder

De huidige pensioenuitvoerder van het Fonds, Aon Hewitt, stopt met haar onderdeel Pensioenadministratie, zij hebben deze activiteiten verkocht aan RiskCo. Na een zorgvuldig selectietraject met verschillende uitvoerders (waaronder de partij die de activiteiten van Aon Hewitt overneemt) kwam Centric PAIS als best passende partij naar voren. Het Fonds kiest voor Centric PAIS omdat zij digitale dienstverlening als speerpunt zien. Tevens voeren zij de administratie uit tegen een goede prijs-kwaliteit verhouding. Vanaf 1 januari 2019 heeft het Fonds daarom de pensioenadministratie ondergebracht bij Centric PAIS.

Bestuursmodel

De wet schrijft een aantal mogelijkheden voor het bestuursmodel voor. Deze modellen zijn erop gericht om de evenwichtige belangenbehartiging in de besturing van een pensioenfonds te versterken en de rolverdeling tussen de verschillende organen van het Fonds te optimaliseren.

Naar aanleiding van de regelgeving heeft het bestuur gekozen voor een bestuur dat paritair is samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgever, deelnemers en gepensioneerden. Naast het bestuur kent het paritaire bestuursmodel een verantwoordingsorgaan (VO) en per december 2018 een RvT.

De procedures rondom benoeming, ontslag en schorsing van bestuursleden of leden van het VO zijn vastgelegd in de statuten en de reglementen van het betreffende orgaan. Deze reglementen zijn opgenomen op de website van het Fonds.

Code Pensioenfondsen en Integere bedrijfsvoering

De Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hiertoe zijn door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. In oktober 2018 is er een nieuwe versie van de Code uitgegeven, waarbij de normen zijn gegroepeerd aan de hand van acht thema's en het aantal normen handzamer is gemaakt (65 ipv 83). De Code is gebaseerd op het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Bepalend voor de werking van de Code is hoe de pensioenfondsen met de intenties van de Code omgaan - niet de mate waarin ze die naar de letter naleven. Dat betekent dat er ruimte is om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt.

De Code is verankerd in het stelsel van bestaande wet- en regelgeving. De organisatie van een pensioenfonds dient zodanig ingericht te zijn, dat hiermee een beheerste en integere bedrijfsvoering wordt gewaarborgd. Dit betekent onder meer dat een pensioenfonds zijn organisatie dusdanig inricht, dat sprake is van goede procedures en controle mechanismen en dat er beleid is voor beheersing van risico's en dat het Fonds zorg draagt voor de uitvoering van dat beleid. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet. De acht thema's waar het nu om draait zijn:

- Vertrouwen waarmaken
- Verantwoordelijkheid nemen
- Integer handelen
- Kwaliteit nastreven
- Zorgvuldig benoemen
- Gepast belonen
- Toezicht houden en inspraak waarborgen
- Transparantie bevorderen

De Code wordt nageleefd en onderschreven door het bestuur. Het bestuur hanteert een jaarlijkse checklist om de naleving van bepalingen uit de Code te toetsen.

In de checklist is vastgelegd dat het bestuur, in afwijking van de Code, een benoemingstermijn van 6 jaar hanteert, in plaats van 4 jaar. Hier liggen met name kennis en efficiency redenen aan ten grondslag. Het gaat om het principe 34 uit de Code, inzake Zittingsduur en herbenoeming van het bestuur, VO en RvT. In het reglement van de RvT is de zittingsduur vastgesteld op maximaal 3 jaar (in plaats van 4 jaar).

De principes 31 tot en met 33, aangaande diversiteit heeft het Fonds nog niet of niet volledig kunnen toepassen. Het bestuur vindt diversiteit in bestuur en andere organen van belang in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds. Dit is ook vastgelegd in het Geschiktheidsbeleidsplan. Bij vacatures wordt vroegtijdig in het wervingstraject aandacht gevraagd voor diversiteit. Gezien de technische aard van het bedrijf is een volledig diversiteitsbeleid praktisch moeilijk in te vullen. Het deelnemersbestand kent gezien de technische aard van het bedrijf van oudsher meer mannelijke deelnemers. Wel wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met opleiding, achtergrond en opleiding. De eind 2018 geïnstalleerde RvT kent een diverse samenstelling qua competenties en leeftijd en geslacht.

Deskundigheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit

Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur, dit is vastgelegd in het Geschiktheidsbeleidsplan. Het bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Het programma voor permanente educatie van bestuursleden waarborgt dat de geschiktheid van bestuursleden op peil blijft en waar nodig wordt verbreed of ontwikkeld.

Bestuursleden en leden van het VO ontvangen regelmatig informatie over relevante opleidingen, cursussen en workshops. Regelmatig wordt door een bestuurslid en/of de manager van het Fonds bijeenkomsten van onder andere de Pensioenfederatie en de toezichthouders bijgewoond. Bestuursleden ontvangen regelmatig informatie op pensioengebied.

Nieuwe bestuursleden zijn verplicht een opleiding te volgen op geschiktheidsniveau A. Vanaf aantreden dienen de bestuursleden te beschikken over de nodige kennis, vaardigheden en professioneel gedrag (op geschiktheidsniveau A). Ook nieuwe leden van het verantwoordingsorgaan volgen een relevante opleiding.

In 2018 heeft een zelfevaluatie van het bestuur plaatsgevonden, met behulp van een externe begeleider. In de zelfevaluatie van 2018 is in het bijzonder aandacht besteed aan het opvolgingsplan van het bestuur en het VO. Daaruit voortvloeiend is een schema opgesteld waarbij goed kan worden geanticipeerd op geplande wisselingen in het bestuur en het VO. Daarnaast heeft het bestuur geconcludeerd dat door het verlengen van de vergaderingen, de druk minder is, acties beter worden opgevolgd en afgesloten. Het Bestuur heeft belangrijke stappen gezet in de samenwerking en verhouding met het VO. Het VO is meer gesprekspartner geworden. De RvT houdt het bestuur op een effectieve manier een spiegel voor. Er is vertrouwen dat de RvT straks ook een waardevolle aanvulling op de governance zal vormen. De voeling met de achterban en stakeholders is verbeterd door het houden van een strategie- en stakeholdersessie. De externe begeleider heeft een zeer positief beeld van het bestuur en vond de gedachtewisseling open en zelfkritisch. Er is volgens hem sprake van een integer functioneren.

Naleving wet- en regelgeving

De ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het bestuur nauwgezet gevolgd. Voor het Fonds relevante wijzigingen worden geanalyseerd en de opvolging wordt besproken in de bestuursvergaderingen. In dit bestuursverslag worden de belangrijkste ontwikkelingen toegelicht.

Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) en Informatiebeveiliging

Per 25 mei 2018 is de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van toepassing. Dat betekent dat vanaf die datum dezelfde privacywetgeving geldt in de hele Europese Unie (EU). De Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) geldt dan niet meer. Onder de AVG geldt dat het pensioenfonds wordt aangemerkt als 'verwerkingsverantwoordelijke' van persoonsgegevens. Het fonds dient, als 'eigenaar' van de persoonsgegevens, expliciet te kunnen aantonen dat het voldoet aan de AVG-eisen.

In verband met het toezicht op naleving van de AVG wil het bestuur van het Fonds dat de uitvoeringspartijen aansluiten bij goedgekeurde certificeringsmechanismen, bij voorkeur Cobit en/of ISAE 3000 (assurance over niet financiële informatie) en/of ISO 27000 (informatiebeveiligingsnormen). Daarmee tonen de uitvoeringspartijen aan dat wordt voldaan aan de AVG en de principes 'privacy by design' en 'privacy by default'. 'Privacy by design' houdt in dat bij de verwerking gehanteerde mechanismen en systemen zo zijn ontworpen dat zoveel als mogelijk rekening wordt gehouden met de privacy van de deelnemers en de AVG. 'Privacy by default' is het zodanig instellen van de standaardinstellingen dat de privacy zoveel als mogelijk wordt gewaarborgd.

Bij het informatiebeveiligingsbeleid van het Fonds is rekening gehouden met de AVG. Vanaf 25 mei 2018 beschikt het Fonds over de bewijslast dat aan de nieuwe regelgeving wordt voldaan. Ook heeft het Fonds een verwerkingsregister, dat inzicht geeft in alle persoonsgegevens die door de organisatie en haar partners wordt beheerd. In het register wordt onder andere inzicht gecreëerd in welke persoonsgegevens het Fonds verwerkt, welke verwerkingsdoeleinden er zijn, hoe lang de gegevens worden bewaard en welke maatregelen zijn getroffen om de privacyrisico's te beperken. Verder heeft het Fonds haar activiteiten en processen conform de AVG ingericht, als ook gedocumenteerd. Het Fonds zal haar activiteiten en processen met betrekking tot AVG blijven evalueren, wijzigen en verbeteren indien nodig.

In het kader van de meldplicht datalekken dient het Fonds 'ernstige' datalekken te melden. In het verslagjaar was hiervan geen sprake.

Gedragcode

Het bestuur heeft een gedragscode vastgesteld aan de hand van de modelgedragscode van de Pensioenfederatie. Jaarlijks wordt door de bestuursleden en de overige verbonden personen een verklaring omtrent het naleven van de gedragscode van het Fonds getekend. Tevens wordt jaarlijks toegezien op de naleving van de code. In april 2019 heeft het bestuur de rapportage van de Compliance Officer over 2018 ontvangen. Er zijn geen specifieke bevindingen gerapporteerd door de Compliance Officer.

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van de wet- en regelgeving door het Fonds. Zoals toegelicht in de financiële paragraaf is gedurende het boekjaar een herstelplan van toepassing vanwege een reservetekort.

Aan het Fonds zijn in 2018 geen dwangsommen en boetes opgelegd.

Toezicht DNB

Op 24 mei 2018 heeft een gesprek plaatsgevonden met de toezichthouder. Dit betrof een regulier gesprek. Er is gesproken over de ontwikkelingen bij het Fonds, de strategie, het normenkader voor strategische risico's en ook is een dashboard besproken dat DNB heeft gemaakt.

Klachten en geschillen

Klachten en geschillen kunnen door belanghebbenden bij het Fonds worden gemeld. De klachten- en geschillenregeling is beschikbaar op de website van het Fonds. In het boekjaar is één klacht ontvangen door de uitvoeringsorganisatie en afgehandeld. De klacht is ongegrond verklaard, deze ging over de periode van deelname in een ander pensioenfonds (in een periode voorafgaand aan deelname aan het Thales Pensioenfonds).

Onregelmatigheden die binnen het Fonds, haar organen of bij de partijen aan wie taken zijn uitbesteed worden gesignaleerd kunnen worden gerapporteerd bij de Compliance Officer op grond van de klokkenluidersregeling van het Fonds. De klokkenluidersregeling is beschikbaar op de website van het Fonds. Ook bij de uitvoerder en de vermogensbeheerder zijn klokkenluidersregelingen geïmplementeerd. In het boekjaar is van deze regeling geen gebruik gemaakt.

Risicohouding

In artikel 102a van de Pensioenwet is bepaald dat het bestuur de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding dient vast te leggen. De risicohouding van een fonds is de mate waarin een fonds, na overleg met de vertegenwoordigers van werkgever en werknemers/pensioengerechtigden en na overleg met de organen van het fonds, bereid is beleggingsrisico's te lopen. Dit om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds (beleggings)risico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding is dus een combinatie van de risicobereidheid - het risico dat men **wil** lopen - en het risicodraagvlak – het risico dat men **kan** lopen.

Het bestuur baseert zich hierbij op de kenmerken van het Fonds en hanteert daarbij de volgende beleidsuitgangspunten:

- de volatiliteit en de gewenste kans op realisatie van toeslagen;
- de gewenste kritische grens en volatiliteit ten aanzien van de dekkingsgraad;
- het maximaal acceptabele niveau van en kans op kortingen;
- de gewenste eigenschappen van het strategische beleggingsbeleid.

Het bestuur stelt de risicohouding vast na overleg met de werkgever en vertegenwoordigers van de COR, het verantwoordingsorgaan en de Vereniging van (Vroeg)gepensioneerden van de Stichting Pensioenfonds van Thales Nederland (VVSPTN) (hierna gezamenlijk te noemen: de partijen). Er wordt gestreefd naar een zo stabiel mogelijke feitelijke pensioenpremie. De pensioenpremie wordt niet gezien als een sturingsmiddel.

Om toeslagen te kunnen financieren zijn partijen bereid risico te lopen. De prioriteit ligt, conform de doelstellingen van het Fonds meer bij toelagambitie dan het voorkomen van kortingen. De toelagaverlening is voorwaardelijk, afhankelijk van de financiële positie van het Fonds. Partijen accepteren dat daarmee de mogelijkheid bestaat dat de toelag niet (volledig) toegekend wordt.

Het beoogd niveau van toelagaverlening op lange termijn is 100% van de prijsinflatie per jaar. Partijen realiseren zich echter dat dit zeker geen vanzelfsprekendheid is. Het is realistischer om een lager niveau te verwachten: gemiddeld 80% van de prijsinflatie per jaar. Dit wordt vertaald in het begrip "pensioenresultaat" dat de mate van koopkrachtbehoud van het pensioen weergeeft. Deze wordt getoetst in de haalbaarheidstoets. Partijen stellen de volgende ondergrenzen aan het gewenste pensioenresultaat:

- Vanuit feitelijke dekkingsgraad: 90%. Dit komt overeen met een gemiddelde indexatie van 80% van de prijsinflatie per jaar (naar beneden afgerond op een veelvoud van 5%)
- Vanuit evenwichtssituatie: 95%. Als het Fonds uit reservetekort is, mag een hoger pensioenresultaat dan 90% worden verwacht. De dekkingsgraad is dan echter naar verwachting nog onvoldoende om volledige toelagaverlening (i.e. een pensioenresultaat van 100%) te realiseren.

Bij een slechtweersscenario zou minimaal een nominaal pensioen moeten kunnen worden behaald. Partijen beseffen echter dat in zo'n scenario dat niet altijd mogelijk is en dat het Fonds de pensioenen zelfs heeft moeten verlagen. In een slechtweersscenario moet het pensioenresultaat minimaal 60% zijn.

Het risico bestaat dat pensioenen verlaagd moeten worden omdat de financiële positie dat vereist. Hoe het bestuur hiermee omgaat, verschilt per situatie:

- Verlaging vanwege een structureel dekkingstekort: deze moeten onvoorwaardelijk worden doorgevoerd. Relatief kleine kortingen (bijvoorbeeld de 3,5% in 2013) kunnen in één keer worden doorgevoerd. Immers spreiding vermindert de uiteindelijke korting niet.
- Verlaging omdat de komende 10 jaar onvoldoende herstel wordt verwacht: dit zijn voorwaardelijke kortingen. Daarbij bestaat de mogelijkheid dat een gespreide korting wordt stopgezet omdat het Fonds zich sneller herstelt dan verwacht. Herstel van eerdere kortingen is echter onder zeer strikte voorwaarden mogelijk. Het bestuur wil dan ook de maximale termijn van 10 jaar benutten om een voorwaardelijke korting te spreiden.
- In uitzonderlijke situaties kan het bestuur sneller korten.

Het risico op de korte termijn wordt uitgedrukt in de wettelijk vereiste solvabiliteitsbuffer. Deze bedraagt voor het beleggingsprofiel van het Fonds rond 20%. Hierbij wordt door partijen een bandbreedte toegestaan van $\pm 5\%$.

Uitbesteding

De uitvoerende werkzaamheden voor het pensioenbeheer en vermogensbeheer zijn uitbesteed.

- Centric PAIS geeft uitvoering aan het pensioenbeheer;
- BlackRock en NN IP dragen zorg voor de uitvoering van het vermogensbeheer;
- De custodian van het Fonds is KAS BANK.

Het bestuur stelt kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. In het contract met de pensioenbeheerder is een Service Level Agreement (SLA) opgenomen. In deze overeenkomst zijn afspraken gemaakt over de te leveren prestaties bij een groot aantal processen dat de pensioenbeheerder uitvoert voor het Fonds. Het Fonds wordt periodiek geïnformeerd over de realisatie van de SLA-afspraken. Daarnaast vindt er periodiek overleg plaats over allerlei lopende zaken. Afspraken met hen worden periodiek geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

Met de vermogensbeheerders BlackRock en NN IP zijn beleggingsmandaten afgesproken, waarin onder meer specifieke beleggingsrichtlijnen en –restricties zijn opgenomen. Middels de ontvangen beleggingsrapportages monitort het bestuur de prestaties van de vermogensbeheerders.

Verder maakt het Fonds gebruik van ISAE3402-rapportages, om zicht te krijgen op de effectieve werking van de interne beheersmaatregelen bij de uitbestedingspartners. Een ISAE3402-rapportage is een rapportage van de uitbestedingsorganisatie voorzien van een oordeel van een onafhankelijke auditor. Hierin geeft de auditor van de uitbestedingsrelatie aan of de uitbestedingsorganisatie zijn, in de rapportage genoemde processen, op orde heeft en of de beheersmaatregelen in de processen gedurende een bepaalde periode effectief hebben gewerkt.

De werkzaamheden en resultaten van de verschillende uitbestedingspartners van het Fonds worden periodiek geëvalueerd, waarbij wordt nagegaan of de uitbestedingsrelatie nog aan de eisen voldoet en bijdraagt aan het behalen van de doelen. Op basis van de evaluatie kan worden besloten tot het bijstellen of beëindigen van de relatie.

KAS BANK maakt gebruik van onderuitbestedingspartij Atos Nederland B.V. Deze partij verzorgt de hosting en het onderhoud van IT applicaties. KAS BANK maakt gebruik van de carve-out methode hetgeen betekent dat de beheersmaatregelen van het uitbestede proces bij Atos Nederland B.V. niet vallen onder de ISAE verklaring van KAS BANK. Om inzicht te krijgen in de controle van de processen bij Atos is de ISAE 3402 verklaring van Atos Nederland B.V. opgevraagd en beoordeeld.

In de geanalyseerde rapporten zijn geen materiële bevindingen gerapporteerd.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets is een stochastische toets die inzicht geeft in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. De economische scenario's zijn voorgeschreven. In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het Fonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een veelvoud aan economische scenario's (stochastische analyse).

De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- de gevolgen van de financiële opzet van het Fonds;
- de verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud;
- de consistentie en evenwichtigheid van het beleid;
- de haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid;
- de herstelkracht van het Fonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Dit is een maatstaf voor koopkrachtbehoud.

Het pensioenfonds heeft in 2015 de aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd, waarbij vastgesteld is dat de verwachte pensioenuitkomsten aansluiten bij de ambitie/ risicohouding van de stakeholders. Jaarlijks wordt vastgesteld of deze ambitie nog steeds haalbaar is. Hiertoe wordt jaarlijks een haalbaarheidstoets uitgevoerd.

In 2018 is vastgesteld dat de pensioenresultaten vanuit de feitelijke financiële positie nog steeds binnen de gestelde grenzen vallen. Uitgaande van de dekkingsgraad (per 1-1-2018) bedraagt het pensioenresultaat gemiddeld circa 99%, maar als het tegenzit circa 76%.

Het bestuur ziet op basis van de uitkomsten van de haalbaarheidstoets 2018 geen aanleiding om haar beleid aan te passen.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur van het Fonds heeft het afgelopen jaar elf maal regulier vergaderd. De belangrijkste onderwerpen die aan de orde zijn geweest zijn:

- Tender pensioenadministratie;
- Contractonderhandelingen en transitie naar Centric PAIS;
- De financiële positie;
- Integraal Risicomanagement beleid;

- Invoeren AVG (GDPR) richtlijn;
- Workshop Integriteit;
- Statuten wijziging, instellen Raad van Toezicht;
- Wijzigen van het pensioenreglement;
- Opvolgingsplan;
- Aanpassing van grondslagen: overlevingskansen, kostenvoorziening en overige voorzieningen;
- Toeslagverlening;
- Premie vaststelling.

In het kader van de reguliere beleidscyclus heeft het bestuur onder meer vergaderd over de jaarrekening, beleidsstukken, de toeslagverlening per januari 2019 en de inkoop van voorwaardelijk pensioen.

Communicatie

Communicatie met de deelnemers van het Fonds vindt plaats via de website, diverse mailingen, de jaarlijkse informatiebijeenkomst en andere bijeenkomsten.

In 2018 is een nieuwe website gelanceerd. De nieuwe website voldoet aan de eisen van deze tijd en wordt aantoonbaar vaak bezocht. Deelnemers en andere partijen kunnen op een overzichtelijke wijze de informatie vinden waar ze naar op zoek zijn. Tevens is het Pensioen123 volledig geïntegreerd waarbij er tevens een versie in het Engels kan worden gedownload.

Nieuwe medewerkers worden op de hoogte gebracht van hun pensioenregeling middels de presentaties die (twee)maandelijks gegeven worden door een medewerker van het pensioenbureau. Human Resource managers (HRM) en medewerkers worden jaarlijks bijgepraat over de pensioenregeling en het pensioenfonds. Tevens wordt HRM op regelmatige basis geïnformeerd over de ontwikkelingen bij het Fonds.

De verantwoording over het gevoerde beleid en de financiële uitkomsten vindt plaats in de jaarrekening. Tijdens de jaarlijkse informatiebijeenkomst wordt hier nadere toelichting op gegeven. De persoonlijke pensioeninformatie van de belanghebbenden van het Fonds is beschikbaar via het Uniforme Pensioen Overzicht (UPO) en het Pensioenregister (www.mijnpensioenoverzicht.nl). In 2018 hebben alle actieve deelnemers een UPO ontvangen. Daarnaast biedt het Fonds via de website een pensioenplanner aan, waarmee op basis van actuele gegevens verschillende pensioenscenario's kunnen worden doorgerekend.

De communicatiecommissie heeft het communicatiebeleidsplan geüpdatet en voor advies aan het bestuur en het VO voorgelegd. Het communicatiebeleidsplan is in februari 2019 definitief geworden.

Thales Nederland heeft meegedaan aan de Pensioen3daagse, een initiatief van Wijzer in Geldzaken om Nederlanders meer pensioenbewust te maken. Er zijn vier presentaties gegeven door een bestuurslid en een medewerker van het pensioenbureau. De presentaties waren in Hengelo, Huizen en Eindhoven. De reacties van de aanwezigen waren positief.

Beloningsbeleid

Bestuursleden en leden van het VO die in loondienst werkzaam zijn bij Thales Nederland B.V. ontvangen geen vergoeding van het Fonds voor hun werkzaamheden voor het bestuur of VO. Gepensioneerde leden van het bestuur en van het VO ontvangen een reiskostenvergoeding indien er wordt gereisd voor een opleiding of workshop. Er worden geen andere vergoedingen aan bestuursleden ten laste van het Fonds verstrekt.

De leden van de RvT ontvangen een vergoeding voor hun werkzaamheden.

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

Pensioenparagraaf

Karakteristiek van de pensioenregeling

Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet betreft de karakterisering van de pensioenregeling een uitkeringsovereenkomst (in de vorm van een middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie).

Pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar

Met ingang van 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd verhoogd van 67 jaar naar 68 jaar. Dit geldt niet alleen voor de nieuwe pensioenopbouw. De al opgebouwde pensioenaanspraken die bij 67 jaar tot uitkering zouden komen, zijn eveneens omgezet naar 68 jaar.

Het totale pensioen gaat dan in bij 68 jaar. Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen blijft gehandhaafd op 1,875%.

Herstelplan 2019

Het Fonds heeft in maart 2019 het herstelplan verstuurd naar DNB. Hiermee vervalt het reeds bestaande herstelplan. Uit het herstelplan blijkt dat het Fonds voldoende herstelkracht heeft om de vereiste dekkinggraad binnen de geldende hersteltermijn te bereiken. Onder het nFTK wordt jaarlijks een herstelplan ingediend bij de toezichthouder zolang het vereist eigen vermogen nog niet is bereikt.

Uitvoeringsovereenkomst

De belangrijkste bepalingen omtrent de samenstelling van de kostendekkende premie en het toeslagbeleid zijn:

- Voor de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2020 wordt er een vaste premie betaald.
- De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst in de vorm van een middelloonregeling met na-indexatie. Tevens kwalificeert de regeling als een CDC-regeling. De bestaande praktijk is hiermee verduidelijkt. Werkgever en werknemers betalen samen een premie en alle mee- en tegenvallers zijn voor de (gewezen) deelnemers binnen het Fonds.
- Het pensioenfonds stelt jaarlijks een gedempte kostendekkende premie vast. Bij de vaststelling van de gedempte kostendekkende premie wordt uitgegaan van het verwachte toekomstige rendement op basis van het beleggingsbeleid van het Fonds. Op het rendement vindt een afslag plaats voor toekomstige inflatie.
- Het Fonds houdt een premie-egalisatie reserve aan. Deze reserve kan ingezet worden mocht de benodigde gedempte kostendekkende premie op enig moment hoger zijn dan de feitelijke premie.
- Het Fonds heeft een voorwaardelijk toeslagbeleid, gebaseerd op de ambitie de pensioenen waardevast te houden.

Toeslagverlening (indexatie)

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het Fonds. Er wordt door het Fonds geen reserve aangehouden om in de toekomst toeslagen te kunnen verlenen. Er bestaat geen recht op toeslagen.

Met betrekking tot de mate van de feitelijke toekenning hanteert het bestuur de onderstaande beleidsstaffel als leidraad. Deze staffel geldt slechts als uitgangspunt; bij de jaarlijkse besluitvorming zal het bestuur andere relevante economische omstandigheden (zoals economische vooruitzichten en verwachte bestandsontwikkeling) in ogenschouw nemen. De inhoud van de beleidsstaffel luidt als volgt:

- Bij een beleidsdekkinggraad lager dan 110% wordt geen toeslag verleend
- Bij een beleidsdekkinggraad tussen 110% en de bovengrens wordt een gedeeltelijke toeslag verleend.
- Bij een beleidsdekkinggraad hoger dan de bovengrens wordt volledige toeslag verleend en eventueel inhaaltoeslagen en herstel van kortingen.

De bovengrens wordt jaarlijks vastgesteld, zodanig dat deze voldoet aan de eis van toekomstbestendigheid.

Gemiste indexaties en kortingen

De onderstaande tabellen bevatten een overzicht van de gemiste indexaties vanaf 2006.

Voor de premievrije deelnemers en de middelloon gepensioneerden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

1 januari per jaar	Indexatie ambitie %	Toegekende indexatie %	Verschil %	Korting %
2006	1,10	0,82	0,28	
2007	1,72	1,72	0,00	
2008	1,29	1,29	0,00	
2009	2,96	0,00	2,96	
2010	-0,11	0,00	-0,11	
2011	1,38	0,00	1,38	
2012	2,42	0,00	2,42	
2013	2,10	0,00	2,10	3,50
2014	1,68	0,00	1,68	
2015	0,59	0,00	0,59	
2016	0,81	0,00	0,81	
2017	-0,32	0,00	-0,32	
2018	1,36	0,14	1,22	
2019	1,73	0,35	1,38	
Cumulatief	20,36	4,39	15,97	

Tabel 5

Bij de berekening van het cumulatieve percentage worden de percentages per jaar met elkaar vermenigvuldigd. Indien de korting van 3,50% uit 2013 wordt verwerkt in de cumulatief gemiste indexatie dan komt het totaal op 19,63% over de betreffende periode.

Voor de actieve deelnemers is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

1 januari per jaar	Indexatie ambitie %	Toegekende indexatie %	Verschil %	Korting %
2006	1,41	1,13	0,28	
2007	0,00	0,00	0,00	
2008	4,29	4,29	0,00	
2009	3,01	0,00	3,01	
2010	1,76	0,00	1,76	
2011	1,66	0,00	1,66	
2012	2,16	0,00	2,16	
2013	2,11	0,00	2,11	3,50
2014	2,35	0,00	2,35	
2015	0,59	0,00	0,59	
2016	0,81	0,00	0,81	
2017	-0,32	0,00	-0,32	
2018	1,36	0,14	1,22	
2019	1,73	0,35	1,38	
Cumulatief	25,41	5,99	19,42	

Tabel 6

Bij de berekening van het cumulatieve percentage worden de percentages per jaar met elkaar vermenigvuldigd. Indien de korting van 3,50% uit 2013 wordt verwerkt in de cumulatief gemiste indexatie dan komt het totaal op 23,14% over de betreffende periode.

Inhaalindexaties

Inhaalindexaties zijn indexaties die worden toegezegd, voorzover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan de jaarlijks vast te stellen bovengrens kan er conform het beleidskader inhaalindexatie en/of reparatie van eerder doorgevoerde kortingen plaatsvinden indien het bestuur daartoe besluit. Het bestuur van het Fonds geeft elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende indexatie.

Beleggingenparagraaf

Beleggingsklimaat

Terugblik 2018

2018 werd gekenmerkt door toenemende macro-economische onzekerheid die een negatieve impact heeft gehad op het rendement van aandelen. Doordat daarnaast de kapitaalmarktrente in de VS opliep, leverde ook grote delen van de obligatiemarkt negatieve rendementen op, met uitzondering van de rendementen in de kernlanden van Europa. De stijgende handelsspanningen tussen de VS en de rest van de wereld hebben gedurende het jaar bijgedragen aan een hoge volatiliteit en dalende waarderingen in Amerikaanse aandelen. Elders, heeft de opkomst van populistische partijen in Europese landen zoals Italië geleid tot angst voor een mogelijke versnippering van de Europese Unie, die het hele jaar door heeft geleid tot een verkoopdruk in Europese aandelen. Ten slotte heeft het gebrek aan vooruitgang bij de Brexit-onderhandelingen de Britse valuta en Britse aandelen verzwakt. De bezorgdheid van beleggers over deze risico's heeft de sterke economische groei in de VS en de eurozone in de eerste helft van 2018 grotendeels overschaduwd.

Aandelen

2018 was een teleurstellend jaar voor aandelen over de hele wereld, vooral in vergelijking met het uitstekende rendement in 2017. Aandelen in ontwikkelde landen lagen onder druk door de hogere kapitaalmarktrente in de VS, de groeiverzwakking buiten de VS en de toenemende onzekerheid. Britse aandelen kwamen ook onder druk, vooral tegen het einde van het jaar toen duidelijk werd dat de kans op een "No Deal" Brexit-scenario toenam en premier May geleidelijk de politieke macht verloor. Anderzijds zijn de prestaties van Emerging Markets meer gevarieerd met landen zoals Brazilië en Rusland, die wonnen in lokale valuta dankzij hun sterke economische fundamentals, terwijl landen als China en Mexico negatief presteerden vanwege de handelonzekerheid met de VS.

Staatsobligaties

De grootste beweging in de obligatiemarkt vond plaats in de VS, waar de yieldcurve -het verschil tussen de lange en de korte rente- verder is vervlakt. De belangrijkste reden voor deze vervlakking was het stapsgewijze verhogen van de korte rente door de Federal Reserve.

In Europa kende het VK een vergelijkbare afvlakkingstrend als de VS, terwijl voor de meeste andere EU-landen de yields over de curve matig stegen. Waar de Duitse 2 jarige yield met 0,02% opliep, daalde de 10 en 30 jaars rentes met respectievelijk 0,19% en 0,39%, waarmee de Duitse obligatiemarkt de twijfelachtige eer had de best presterende beleggingscategorie van 2018 te zijn. Italië vormde een afwijkend beeld, waar de curve per saldo steiler werd: de yield op 10Y BTP steeg met 0,78% versus een stijging van 0,68% in de 2-jaarsrente. Deze trend kan worden toegeschreven aan de toenemende populistische invloed na de verkiezingen van maart en hun steeds antagonistische houding ten opzichte van de Europese Unie, die leidde tot een steile toename van de spreads.

Overige obligaties

De rendementen van bedrijfsobligaties waren gedurende het jaar negatief, omdat de credit spreads groter werden, vooral voor de high-yieldmarkt. Britse, Europese en Amerikaanse investment grade obligatiewields stegen. De stijgende Amerikaanse korte rente heeft de risicopremie verhoogd die beleggers eisen voor risicovollere investeringen, wat leidt tot hogere spreads en dalende prijzen. De schuld in opkomende markten in harde valuta's presteerde ook negatief als gevolg van aangescherpte financiële omstandigheden, de appreciërende dollar en een hoger macro-economisch risico.

Vastgoed

De wereldwijde vastgoedcyclus is in 2018 verder geëvolueerd. Ondanks stijgende onzekerheid en oplopende (kapitaalmarkt)rentes wist de markt zich gesteund door hogere huurprijzen, met dank aan de vraagontwikkeling door technologiebedrijven op zowel primaire als secundaire locaties in de Verenigde Staten. De cap rate-spread naar Amerikaanse staatsobligaties bleef gedurende het jaar verder dalen, maar blijft gunstig.

In Groot-Brittannië hebben vastgoedrendementen volgens CBRE het jaar afgesloten met een plus van 6,3%, waarbij sprake was van grote verschillen tussen sectoren. Industriële vastgoed leverde een rendement op van 18,1% waar de retail sector het met slechts 1,8% moest doen. Ondanks de toenemende politieke onzekerheid zal de onroerendgoedmarkt in de eurozone naar verwachting gesteund worden door de aanhoudende groei van e-commerce en de groeiende vraag van Amerikaanse en Chinese cloud bedrijven.

Beleggingsbeleid

De strategische verdeling van de beleggingen was ultimo verslagjaar als volgt:

	Strategische norm	Bandbreedte	
		Minimum %	Maximum %
Vastrentende waarden	52,70%	47,70%	57,70%
Aandelen	35,30%	30,30%	40,30%
Vastgoed	10,00%	5,00%	15,00%
Liquide middelen	2,00%	-2,00%	13,00%
Totaal	100,00%		

Tabel 7

De samenstelling van de portefeuille was ultimo verslagjaar als volgt:

	Werkelijk belang	Strategische norm	Afwijking van Strategische norm
Vastrentende waarden	55,80%	52,70%	3,10%
Aandelen	33,54%	35,30%	-1,76%
Vastgoed	9,62%	10,00%	-0,38%
Liquide middelen	1,04%	2,00%	-0,96%
Totaal	100,00%	100,00%	

Tabel 8

Vastrentende waarden*

Samenstelling portefeuille vastrentende waarden ultimo 2018 (in %)*

	Strategische norm	Bandbreedte		Werkelijk belang
		Minimum %	Maximum%	
Government Bonds	19,90%	14,90%	24,90%	24,00%
Credits	27,00%	22,00%	32,00%	25,94%
High Yield Bonds	2,90%	0,00%	7,90%	2,81%
Emerging Markets Bonds	2,90%	0,00%	7,90%	3,05%
Totaal	52,70%	36,90%	72,70%	55,80%

Tabel 9

* Per oktober 2017 is het Fonds overgestapt van een Interest Rate Swap (IRS) naar een LDI (Liability Driven Investments) mandaat, welke onderdeel uitmaakt van de vastrentende waarden. Daarom wordt het LDI mandaat nu gerapporteerd binnen de vastrentende waarden en ook het totaalrendement (tabel 13, Totaal assets) bevat de bijdrage hiervan. Met behulp van het LDI mandaat wordt het renterisico op de verplichtingen deels afgedekt.

Aandelen

Samenstelling aandelenportefeuille ultimo 2018 (in %)*

	Strategische norm		Bandbreedte		Werkelijk belang
	Minimum %	Maximum %	Minimum %	Maximum %	
Europe	10,80%	5,80%	15,80%	9,95%	
North America	16,80%	11,80%	21,80%	15,73%	
Japan	2,80%	0,00%	7,80%	3,01%	
Emerging Markets	4,90%	0,00%	9,90%	4,83%	
World	0,00%			0,02%	
Totaal	35,30%	17,60%	55,30%	33,54%	

Tabel 10

Vastgoed

Samenstelling vastgoedportefeuille ultimo 2018 (in %)*

	Strategische norm		Bandbreedte		Werkelijk belang
	Minimum %	Maximum %	Minimum %	Maximum %	
Real Estate	10,00%	5,00%	15,00%	9,62%	
Totaal	10,00%	5,00%	15,00%	9,62%	

Tabel 11

Cash

Samenstelling cash ultimo 2018 (in %)*

	Strategische norm		Bandbreedte		Werkelijk belang
	Minimum %	Maximum %	Minimum %	Maximum %	
Cash	2,00%	-2,00%	13,00%	1,04%	
Totaal	2,00%	-2,00%	13,00%	1,04%	

Tabel 12

*De strategische norm en het werkelijk belang in bovenstaande tabellen is inclusief rentederivaten en valutaderivaten.

Derivaten

Het Fonds maakt in haar beleggingen gebruik van rentederivaten (swaps) en valutaderivaten (forwards) om renterisico en valutarisico (deels) af te dekken. Deze afgeleide beleggingsinstrumenten zijn geen onderdeel van de strategische mix die het Fonds hanteert.

Derivaten vormen als afgeleide beleggingsinstrumenten geen aparte beleggingscategorie. De vermogensbeheerders mogen slechts van derivaten gebruik maken om:

- de risicograad van de beleggingsportefeuille (ten opzichte van de verplichtingen) te verlagen;
- tactische wijzigingen in de portefeuille op een efficiënte wijze tot stand te brengen;
- op defensieve wijze valutarisico's af te dekken door middel van valutatermijntransacties.

De vermogensbeheerders zullen onderhandse (OTC) derivatencontracten uitsluitend doen aangaan met wederpartijen die voldoen aan de gehanteerde derivatenrichtlijnen ten aanzien van toegestane wederpartijen, met uitzondering van valuta transacties. De wederpartijen moeten aan de volgende restricties voldoen:

- een rating van tenminste A-(S&P) en/of A3(Moody's);
- er moet een ISDA Master Agreement zijn afgesloten.

Het gebruik van derivaten op enige andere wijze is slechts toegestaan na overleg met en goedkeuring van het bestuur van het Fonds. De totale portefeuille inclusief derivatenposities dient te allen tijde binnen de vermelde randvoorwaarden te blijven.

Beleid afdekking renterisico

Het bestuur heeft een dynamisch renteafdekkingsbeleid vastgesteld, waarbij het niveau van afdekken kan variëren afhankelijk van onder andere de ontwikkeling van de marktrente en het niveau van de dekkingsgraad. Het niveau van renteafdekking kan daarbij variëren tussen de 50 en 80 procent. Het Fonds blijft de renteafdekking zien als een belangrijk instrument van balansmanagement.

Beleid afdekking valutarisico

Het Fonds dekt binnen de zakelijke waarden portefeuille strategisch 50% van het valutarisico van belangrijke valuta als het Britse Pond, de Amerikaanse Dollar en de Japanse Yen af. Er is gekozen voor 50% afdekking van betreffende valuta exposure omdat de verplichtingen van het Fonds in euro gedenomineerd zijn en er op lange termijn niet wordt verwacht winst of verlies te maken op de betreffende valuta exposures. De valuta gerelateerd aan de Emerging Market exposure worden niet afgedekt.

Binnen de vastrentende waarden portefeuille worden vreemde valuta voor 100% afgedekt, met uitzondering van de positie obligaties uit opkomende markten. Belangrijke overweging om bij vastrentende waarden 100% valuta afdekking toe te passen, is dat valuta resultaten anders een te groot effect kunnen hebben binnen deze asset class, gezien het verwachte rendement en de volatiliteit binnen deze asset class. Binnen Emerging Markets debt (local currency) wordt geen valuta hedge toegepast omdat dit vaak relatief duur is en omdat het Fonds binnen deze categorie juist wil profiteren van de verwachte economische groei.

Rendement 2018

(in %)			
	Fonds	Benchmark	Relatieve Performance
Vastrentende waarden	2,65	2,72	-0,07
Aandelen	-5,93	-5,76	-0,17
Vastgoed	-2,71	-2,99	0,28
Totaal assets	-0,98	-0,94	-0,04
Contributie currency hedge	-1,56		
Contributie LDI	*		
Totaal rendement (inclusief derivaten)	-2,52		

Tabel 13

* Zie opmerking onder tabel 9.

De tabel met rendement telt niet goed op. Dit heeft te maken met een geometrische methode van berekenen.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het Fonds is zich bewust van haar maatschappelijke functie en verantwoordelijkheden. Het Fonds streeft naar een zo hoog mogelijk rendement binnen het gekozen risicoprofiel van de beleggingen. Daarnaast wil het Fonds een verantwoord beleggingsbeleid nastreven.

De UN Principles for Responsible Investments (UN PRI) vormen een richtlijn voor (institutionele) beleggers op dit terrein. Dit VN-initiatief speelt sinds de introductie in 2006 een grote rol in het vergroten van de bewustwording rond verantwoord beleggen in de wereldwijde beleggingsgemeenschap en het vergroten van de transparantie rond ESG-kwesties (Environmental, Social en Governance aspecten) bij de ondertekenaars. Het Fonds heeft BlackRock en NN IP als vermogensbeheerders gecontracteerd en beide vermogensbeheerders hebben de UN PRI richtlijnen onderschreven.

In 2018 heeft het Bestuur het ESG beleid (Environmental, Social & Governance) vastgesteld. Het Fonds ziet het incorporeren van ESG beleid als noodzakelijk om op lange termijn een goed rendement te halen voor haar deelnemers en tegelijkertijd invulling te geven aan haar verantwoordelijkheid als institutioneel belegger voor de maatschappelijke, governance en milieu aspecten voor de beleggingsactiviteiten die het uitvoert. Het ontwikkelen en uitvoeren van een ESG beleid is geen statisch proces, maar een stapsgewijze ontwikkeling, waarbij voortdurend wordt verkend hoe dit beleid kan worden aangepast en verbeterd.

Financiële paragraaf

Samenvatting van de financiële positie van het Fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar.

(in duizenden euro's)	Pensioenvermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
Stand per 31 december 2017	1.374.649	1.217.482	112,9
Beleggingsresultaten / rentetoevoeging	-37.833	-3.157	-2,8
Toeslagverlening		4.322	-0,4
Premiebijdragen / pensioenopbouw	25.227	28.075	-0,4
Pensioenuitkeringen	-31.235	-31.162	0,2
Uitvoeringskosten	-1.155	-655	0,0
Wijziging marktrente		47.624	-4,1
Overgedragen pensioen	-9.039	-7.772	-0,1
Overige	-3	-12.447	1,0
Stand per 31 december 2018	1.320.611	1.242.310	106,3

Tabel 14

De verandering in de dekkingsgraad is voornamelijk het gevolg van de volgende ontwikkelingen:
De pensioenverplichtingen zijn gewijzigd als gevolg van:

- een daling van de rentetermijnstructuur;
- toepassing van de nieuwe door het AG gepubliceerde Prognosetafel AG2018;
- toepassing van nieuwe fondsspecifieke correctiefactoren op de sterftetekansen;
- de per 1 januari 2019 toegekende indexatie van 0,35% welke in de voorziening ultimo 2018 opgenomen is.

De waarde van de beleggingen is gewijzigd als gevolg van:

- een daling van de marktrente;
- dalende aandelenkoersen in zowel ontwikkelde markten als opkomende markten.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen jaren kan als volgt worden geanalyseerd:

(in duizenden euro's)	2018	2017	2016
Premieresultaat incl. kosten	-3.348	-4.577	-2.209
Interestresultaat	-86.622	63.471	20.734
Overig resultaat	11.104	-2.030	-6.437
Totaal resultaat	-78.866	56.864	12.088

Tabel 15

Voor de verdere analyse van het saldo van baten en lasten wordt verwezen naar de actuariële analyse in de actuariële paragraaf.

De rentetermijnstructuur ultimo 2018 kwam voor de verplichtingen van het Fonds overeen met een gemiddelde rente van afgerond 1,33% (2017; 1,45%).

Solvabiliteitseisen

Het minimaal vereist eigen vermogen is bepaald conform artikel 11 van het Besluit FTK pensioenfondsen en bedraagt 4,2% van de totale technische voorzieningen. De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt daarmee 104,2%.

Het vereist eigen vermogen bedraagt eind 2018 276.374 miljoen euro en de vereiste dekkingsgraad 122,2% op basis van de strategische beleggingsmix (op basis van de werkelijke mix is de vereiste dekkingsgraad 121,3%).

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

De feitelijke dekkingsgraad wordt bepaald door de aanwezige solvabiliteit te delen door de totale technische voorzieningen. Per 31 december 2018 bedraagt de feitelijke dekkingsgraad 106,3% en de beleidsdekkingsgraad 112,1%. De beleidsdekkingsgraad is dus hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, maar lager dan de vereiste dekkingsgraad. Het Fonds heeft daarmee per 31 december 2018 een dekkingoverschot en een reservetekort.

Uitvoeringskosten

Het bestuur heeft de ambitie om uitvoeringskosten meer inzichtelijk en transparant te maken. Gezien het verschillende karakter wordt bij het geven van inzicht afzonderlijk aandacht besteed aan pensioenbeheer- en vermogensbeheerkosten.

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Pensioenbeheer		
Pensioenuitvoeringskosten	1.224	1.187
Kosten per deelnemer	0,351	0,363
Vermogensbeheer		
Beheerkosten	3.782	3.517
Transactiekosten	2.618	4.200
Overige kosten	1.461	1.329
Totaal	7.861	9.046
Kosten van vermogensbeheer excl. transactiekosten (in % van het gemiddeld belegde vermogen)	0,38%	0,36%
Transactiekosten (in % van het gemiddeld belegde vermogen)	0,19%	0,31%
Totaal (in % van het gemiddeld belegde vermogen)	0,57%	0,67%

Tabel 16

De pensioenbeheerkosten worden berekend als kosten per deelnemer. Het aantal deelnemers is gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden per jaareinde en komt per ultimo 2018 uit op 3.487 (2017: 3.269) deelnemers.

De vermogensbeheerkosten en transactiekosten zijn als percentage van het gemiddeld belegde vermogen uitgedrukt. Het gemiddeld belegd vermogen is berekend volgens de definities van de Pensioenfederatie.

Bij de berekening van de uitvoeringskosten, worden tevens meegenomen de kosten voor het pensioenfonds en pensioenbureau. Deze worden sinds 2015 niet meer door Thales aan het Fonds doorbelast (en dus niet verantwoord in de jaarrekening), maar voor de transparantie worden deze geschatte kosten die bedragen EUR 345 (2017: EUR 288), wel meegenomen. Deze kosten worden deels toegerekend aan pensioenbeheer en deels aan vermogensbeheer.

Pensioenbeheer

De pensioenuitvoeringskosten bestaan onder meer uit kosten voor de uitbestede administratie, actuariële advieskosten en kosten van toezicht. Een verdere specificatie staat in de toelichting bij de jaarrekening. De totale uitvoeringskosten zoals verantwoord in de jaarrekening bedragen in 2018 EUR 1.155 (2017: EUR 1.129). Bij de berekening van de pensioenuitvoeringskosten per deelnemer, worden tevens meegenomen de toegerekende kosten voor het pensioenfonds en pensioenbureau EUR 69 (2017: EUR 58).

Uit de kostenbenchmark over 2017 van KAS BANK blijkt dat de pensioenbeheerkosten bij pensioenfondsen met een vergelijkbaar aantal deelnemers gemiddeld 313 euro bedragen. Het Fonds zat hier in 2017 met 363 euro 16% boven. Sprekels & Verschuren heeft over 2017 ook een kostenbenchmark gedaan. Het universum van deze benchmark is groter. In deze benchmark komen de kosten van het Fonds uit rond de mediaan (364 euro) van de pensioenbeheerkosten van de ondernemingspensioenfondsen.

Over 2018 komen de kosten per deelnemer lager uit. Hoewel de pensioenbeheerkosten iets zijn gestegen, zijn de kosten per deelnemer gedaald, vanwege een toename van het aantal actieve deelnemers en gepensioneerden.

Vermogensbeheer

Bedragen x € 1.000	beheer kosten	in bps	geschatte transactie kosten	in bps	2018 totale kosten	2018 in bps
<u>Portefeuillebeheerkosten</u>						
Vastgoed	618	4,5	206	1,5	824	6,0
Aandelen	1.161	8,5	1.056	7,7	2.217	16,2
Vastrentende waarden	1.692	12,4	1.263	9,2	2.955	21,6
Cash	3	0,0	3	0,0	6	0,0
Kosten overlay beleggingen	308	2,2	90	0,7	398	2,9
Totaalkosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	3.782	27,6	2.618	19,1	6.400	46,7
<u>Overige vermogensbeheer kosten</u>						
Kosten pensioenfondsen en bestuursbureau					276	2,0
Bewaarloon					97	0,7
Advieskosten vermogensbeheer					464	3,4
Overige kosten					624	4,6
Totaal overige vermogensbeheer kosten					1.461	10,7
Totaal vermogensbeheer kosten					7.861	57,4
Gemiddeld belegd vermogen 2018		1.370.966				

Tabel 17

Bovenstaande tabel is zoveel mogelijk opgesteld om kosten, die in hoofdzaak rechtstreeks van het beleggingsresultaat worden afgetrokken, te identificeren en zichtbaar te presenteren.

De beheerkosten zijn goed aan de beleggingscategorieën toe te wijzen, aangezien hier met de vermogensbeheerders afspraken over zijn gemaakt. Kosten die niet direct toe te wijzen zijn, worden naar rato van vermogen aan een categorie toegerekend.

Onderdeel van de beheerkosten zijn de Total Expense Ratio (TER), dit betreft kosten die binnen beleggingsfondsen direct ten laste van het resultaat gebracht worden. Deze kosten zijn geschat op basis van de voorlopige TER ratio's van de fondsen en het gemiddeld beheerde vermogen per fonds

De transactiekosten betreffen kosten die samenhangen met de transacties zoals bijvoorbeeld aan- en verkopen. Sinds 2017 zijn hierin ook opgenomen de transactiekosten die binnen de fondsen worden gemaakt. Een deel van deze kosten is gebaseerd op schattingen. Voor deze schattingen is gebruik gemaakt van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De transactiekosten komen in 2018 lager uit dan in 2017. Dit heeft te maken met hogere kosten in 2017, waarin naar aanleiding van de eerder uitgevoerde ALM studie, aanpassingen zijn aangebracht in de beleggingsportefeuille. De transactiekosten als gevolg van deze aanpassingen bedroegen in totaal EUR 684. Ook is het Fonds uit een aantal fondsen gestapt, waaronder de Euro Core Bonds portefeuille, welke in 2017 ruim EUR 1.000 aan transactiekosten had.

De advieskosten vermogensbeheer betreffen voor EUR 424 kosten voor Strategisch Advies. De overige kosten betreffen de kosten voor externe adviseur van de beleggingsadviescommissie en de kosten voor fiscaal advies betreffende vermogensbeheerkosten.

De Overige kosten fondsen, die genoemd worden in tabel 17, betreffen de kosten die in rekening worden gebracht door de custodian. Dit zijn o.a. administratiekosten en bankkosten.

Uit de kostenbenchmark over 2017 van KAS BANK blijkt dat de vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten) bij pensioenfondsen met een vergelijkbare omvang van de verplichtingen gemiddeld 0,45% bedragen. Het Fonds zat hier in 2017 met 0,67% ruim boven. Uit de benchmark van Sprenkels & Verschuren komen de kosten van het Fonds met 0,36% uit op de mediaan (0,36%) van de vermogensbeheerkosten van de ondernemingspensioenfondsen. De transactiekosten van het Fonds zaten met 0,31% ruim boven de mediaan van 0,10%.

Het verschil wordt dus met name veroorzaakt door de hoge transactiekosten in 2017.

Zoals eerder beschreven komen over 2018 de transactiekosten een stuk lager uit, maar ze zijn nog steeds hoger dan de benchmark.

De hoge transactiekosten van het Fonds kunnen als volgt worden toegelicht:

Actief beheer: het Fonds belegt hoofdzakelijk in actieve beleggingsfondsen. De transactiekosten van actief beheer zijn hoger dan de kosten van passief beheer;

Methode van inschatting van (indirecte) transactiekosten: de kosteninschatting is grotendeels afhankelijk van welke methodiek er gebruikt wordt voor het berekenen van (indirecte) transactiekosten. Hiervoor worden diverse methodes gehanteerd door verschillende asset managers. BlackRock en NN IP hanteren veelal de PRIIP methode, alsook de MiFID II methode. Deze beide methodes geven een gedetailleerd inzicht in de totale transactiekosten.

Aansluiting met jaarrekening

In de volgende tabel is de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening weergegeven:

Bedragen x € 1.000	Vermogens- beheerkosten	Transactie- kosten	Overige kosten	Totaal
Kosten opgenomen in de jaarrekening	2.142	-	1.063	3.205
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	1.889	2.618	-	4.507
Verskil met bestuursverslag	-249	-	398	149
Totale vermogensbeheer- en transactiekosten	3.782	2.618	1.461	7.861

Tabel 18

De vermogensbeheerkosten bestaan uit kosten van BlackRock en NN IP. De kosten van BlackRock worden rechtstreeks in rekening gebracht aan het Fonds en worden zichtbaar in de jaarrekening verantwoord als vermogensbeheerkosten ten laste van het beleggingsresultaat.

De kosten van NN IP zijn ten laste van de beleggingsopbrengsten gebracht en zijn derhalve niet separaat zichtbaar in de jaarrekening. Voor de geschatte TER en transactiekosten geldt eveneens dat deze ten laste van de beleggingsopbrengsten zijn gebracht en derhalve niet separaat zichtbaar zijn in de jaarrekening.

De vermogensbeheerkosten zoals opgenomen in het bestuursverslag sluiten niet aan op de kosten in de jaarrekening. Dit wordt als volgt verklaard.

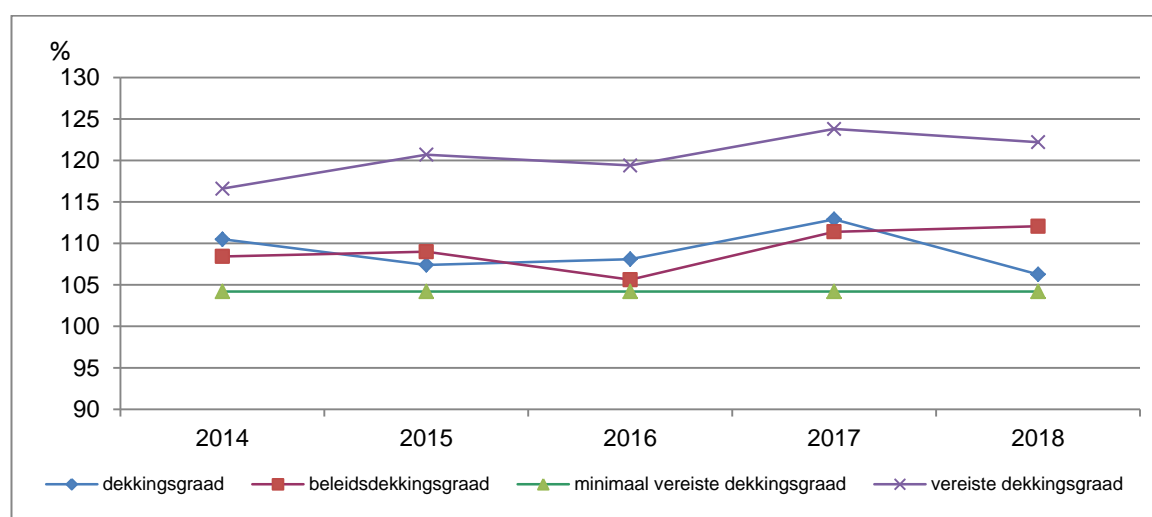
Het Fonds heeft op basis van de niet-euro beleggingen recht op een gedeeltelijke teruggave van de betaalde btw op vermogensbeheerkosten. De verwachte teruggave over het jaar 2018 wordt in mindering gebracht op de kosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag (vermogensbeheerkosten EUR -249; overige kosten (met betrekking tot deze teruggave) EUR -36).

De werkelijke teruggave over 2017 wordt in de jaarrekening bij de vermogensbeheerkosten verantwoord als bate (2017: EUR 158), dit geeft een afwijking met het bestuursverslag. Ook zijn in het bestuursverslag kosten opgenomen voor het pensioenfonds en pensioenbureau (EUR 276). Deze kosten worden sinds 2015 niet meer door Thales aan het Fonds doorbelast (en dus niet verantwoord in de jaarrekening), maar voor de transparantie worden deze geschatte kosten wel meegenomen bij de berekening van de totale vermogensbeheerkosten.

Een verklaring voor de verhoging van de btw-teruggave, ligt in de nieuwe fee-afspraken met de vermogensbeheerders. Als gevolg van deze afspraken wordt er een hogere beheerfee in rekening gebracht (waar btw over wordt geheven) en lagere TER kosten (waar geen btw over wordt geheven). Per saldo levert dit meer te betalen btw op.

Financiële positie

In 2018 hebben de dekkingsgraad, beleidsdekkingsgraad, het vereist eigen vermogen en het minimaal vereist eigen vermogen zich als volgt ontwikkeld:

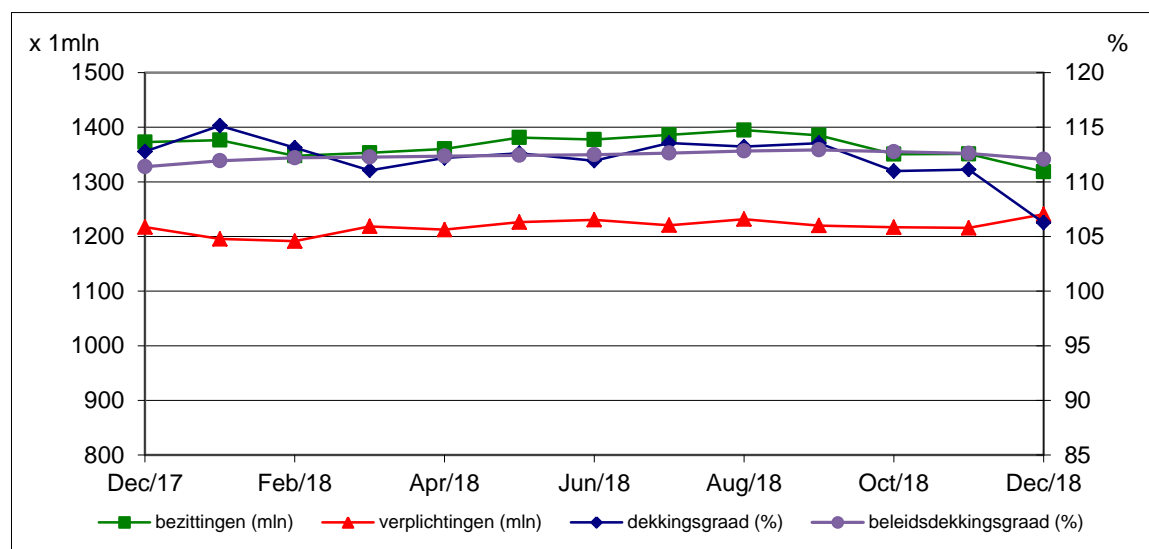
Figuur: 1

Beleidsdekkingsgraad

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad een belangrijke indicator voor bijna alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Per 31 december 2018 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 112,1%.

Om de juistheid van de maandelijkse berekening van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad te waarborgen, zijn de interne beheersmaatregelen versterkt. De uitvoering van de bijbehorende werkzaamheden binnen Willis Towers Watson vindt plaats volgens interne richtlijnen waarin voorschriften en procedures zijn opgenomen aangaande de manier van werken, de controle en de archivering. Een belangrijk instrument hierbij is de reviewprocedure die waarborgt dat de werkzaamheden worden gecontroleerd op technisch detailniveau en op methodologie conform het vier-ogenprincipe.

De volgende grafiek geeft de maandelijkse ontwikkeling weer van de dekkingsgraad, beleidsdekkingsgraad, bezittingen en verplichtingen over het jaar:

Figuur: 2

Minimaal vereist eigen vermogen, vereist eigen vermogen en herstelplan

De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt per 31 december 2018 104,2%. De vereiste dekkingsgraad bedraagt per 31 december 2018 122,2%.

Per 31 december 2018 was de beleidsdekkingsgraad van het Fonds 112,1% en lag daarmee onder de vereiste dekkingsgraad. Er is daarom nog steeds sprake van een reservetekort.

Het Fonds heeft op 30 maart 2019 het herstelplan verstuurd naar DNB. Uit het herstelplan blijkt dat het Fonds voldoende herstelkracht heeft om de vereiste dekkingsgraad binnen de geldende hersteltermijn te bereiken. Bij het opstellen van het herstelplan heeft het bestuur zich laten ondersteunen door externe adviseurs. Het herstelplan is opgesteld met inachtneming van de door DNB voorgeschreven uitgangspunten. Nadrukkelijk merken wij op dat inherent aan de modelmatige aanpak ook het herstelplan een benadering van de werkelijkheid is. Dit betekent dat de werkelijke ontwikkeling van de dekkingsgraad in positieve of negatieve zin kan afwijken van het verwachte herstelpad, waardoor het Fonds zich sneller of langzamer kan herstellen dan voorzien.

In het herstelplan is geen maatregel tot korten van pensioenaanspraken opgenomen. Onder de nieuwe regelgeving dient er gekort te worden op de pensioenaanspraken indien de dekkingsgraad 5 jaar op rij lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Een eventuele korting mag ineens of verspreid over 10 jaar worden verwerkt. Dit is thans niet van toepassing.

Het herstelplan is te raadplegen via de website van het Fonds. Ook worden de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad maandelijks gepubliceerd op de website.

Gedeeltelijke verhoging van de pensioenen

Onder het nFTK worden strengere voorwaarden gesteld aan het indexeren van pensioenaanspraken. Indexeren mag alleen indien de indexatie toekomstbestendig is. De hoogte van de toeslag hangt af van de hoogte van de inflatie alsook van de financiële positie van het Fonds (i.e. de beleidsdekkingsgraad). Als deze dekkingsgraad minder is dan 110% wordt er geen toeslag verleend. Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110% kan er toeslag worden verleend, afhankelijk van de financiële positie.

De financiële positie kan echter ook dusdanig zijn, dat de pensioenen moeten worden verlaagd.

Voor het besluit tot het verlenen van toeslagen per 1 januari van enig jaar is conform het toeslagbeleid van het Fonds de beleidsdekkingsgraad per 31 oktober van het voorafgaande jaar leidend, deze

bedroeg 112,8%. Het bestuur heeft besloten om per 1 januari 2019 een (gedeeltelijke) toeslag van 0,35% te verlenen op ingegane, opgebouwde en premievrije pensioenen.

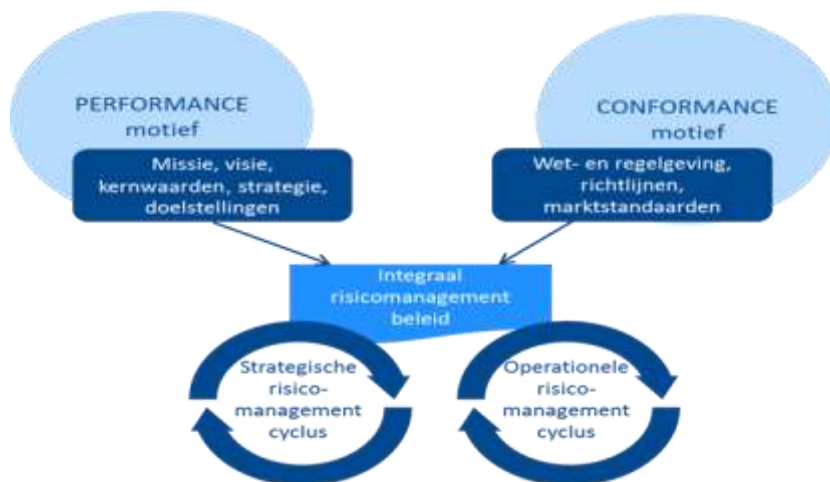
Risicoparagraaf

Integraal risicomanagement

In 2017 is door het bestuur de missie, visie en strategie van het Fonds opnieuw vastgesteld. In vervolg daarop heeft het bestuur in 2018 een project gestart met als doel het bestaande risicomanagement van het Fonds door te ontwikkelen door de strategische managementcyclus verder vorm te geven, de bestaande operationele risicomanagementcyclus te updaten en de governance te actualiseren. Bij het actualiseren is rekening gehouden met de inrichting van de verplichtingen vanuit IORP II met betrekking tot “sleutelfuncties”.

Het doel van ons integraal risicomanagement (hierna: IRM) is het realiseren van een beheerste en integere bedrijfsvoering die bijdraagt aan het realiseren van onze doelstellingen. Onze missie, visie, strategische doelstellingen en risicohouding zijn het uitgangspunt voor het risicomanagement.

Het verder ontwikkelde IRM beleid is vastgelegd in commissiereglementen, functieprofielen en in de Beleidsnotitie IRM die eind 2018 door het bestuur zijn vastgesteld. Om het IRM beleid opnieuw vorm te geven is in 2018 de governance vastgesteld, de strategische risicomanagementcyclus ingericht en de operationele risicomanagement cyclus geupdated.

Figuur: 3

Governance

Belangrijke voorwaarden voor goed risicomanagement zijn een heldere organisatiestructuur en een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden. Het Fonds hanteert het concept 'three lines of defence'. Dit is het basisprincipe waarop de rolverdeling tussen actoren is gestoeld. Gestreefd wordt naar een zuivere scheiding van de eerste, tweede en derde lijn tussen bestuur en bestuurscommissies.

Met het 'three lines of defence' model wordt bedoeld:

- eerste lijn: Eindverantwoordelijk voor risicobeheersing; het vertrekpunt hierbij is dat in het bestuur de besluiten genomen worden en dat de commissies, adviserend en voorbereidend zijn naar het bestuur;
- tweede lijn: Controle op normenkader als vastgelegd door bestuur;
- derde lijn: Achteraf toetsen van opzet en effectiviteit van risicomanagement en interne beheersing; het vertrekpunt hierbij is dat deze governance functionarissen ook achteraf toetsend zijn aan het beleid van het Fonds.

Eerste lijn: Bestuur en commissies

Binnen het Fonds worden beleidsbeslissingen genomen door het bestuur, al dan niet voorbereid door separate commissies. Bij elke beleidsbeslissing, ongeacht welk gremium deze heeft voorbereid, zijn de regels van de IRM-methodiek van toepassing. Dit betekent dat een integrale afweging wordt gemaakt van de gevolgen van het wel/niet uitvoeren van het betreffende besluit langs de lijn van deze

methodiek. De vraag is daarbij telkens: blijft het Fonds binnen de vooraf gestelde risk appetite, indien het besluit wordt genomen?

Tweede lijn: Governance Risk & Compliance commissie en Risicomanager

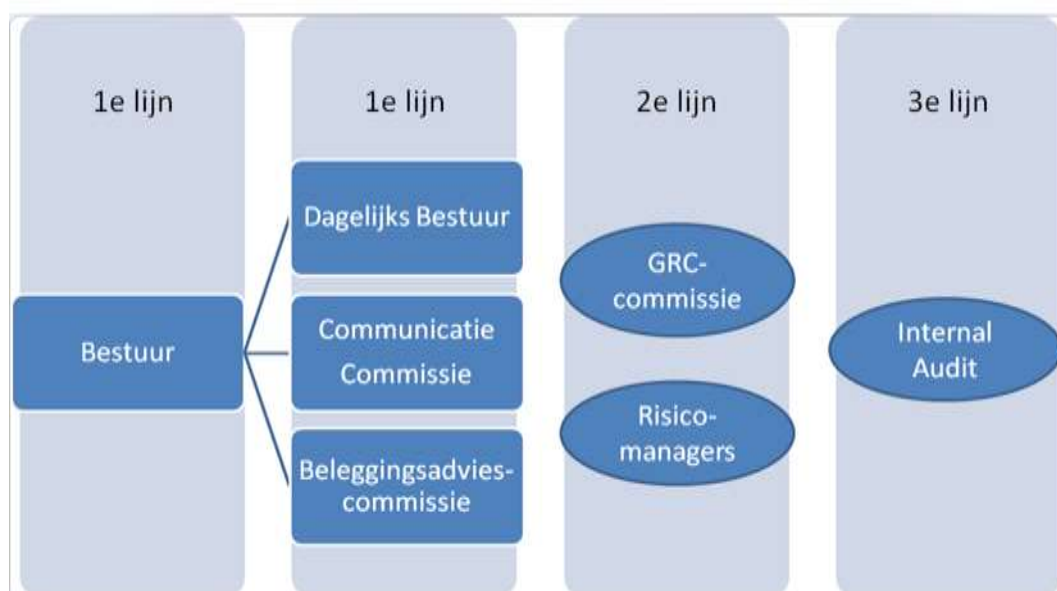
De Governance Risk & Compliance commissie (GRC) heeft een centrale rol bij de coördinatie en handhaving van het volgen van het gekozen beleid. Hoewel het bestuur eindverantwoordelijk is, is de GRC-commissie verantwoordelijk voor de voorbereiding van alle stappen van de risicomanagement cyclus: van risicohouding tot monitoring. Deze zullen op gezette tijden door het bestuur worden besproken en op effectiviteit worden beoordeeld.

De voorzitter van de GRC-commissie is tevens waarnemende sleutelfunctiehouder van de Risicobeheerfunctie.

Derde lijn: Internal Audit

Het houderschap van deze sleutelfunctie is belegd bij de voorzitter van het bestuur. De vervulling zal in 2019 worden ingericht.

Schematisch kan de Governance als volgt worden weergegeven:

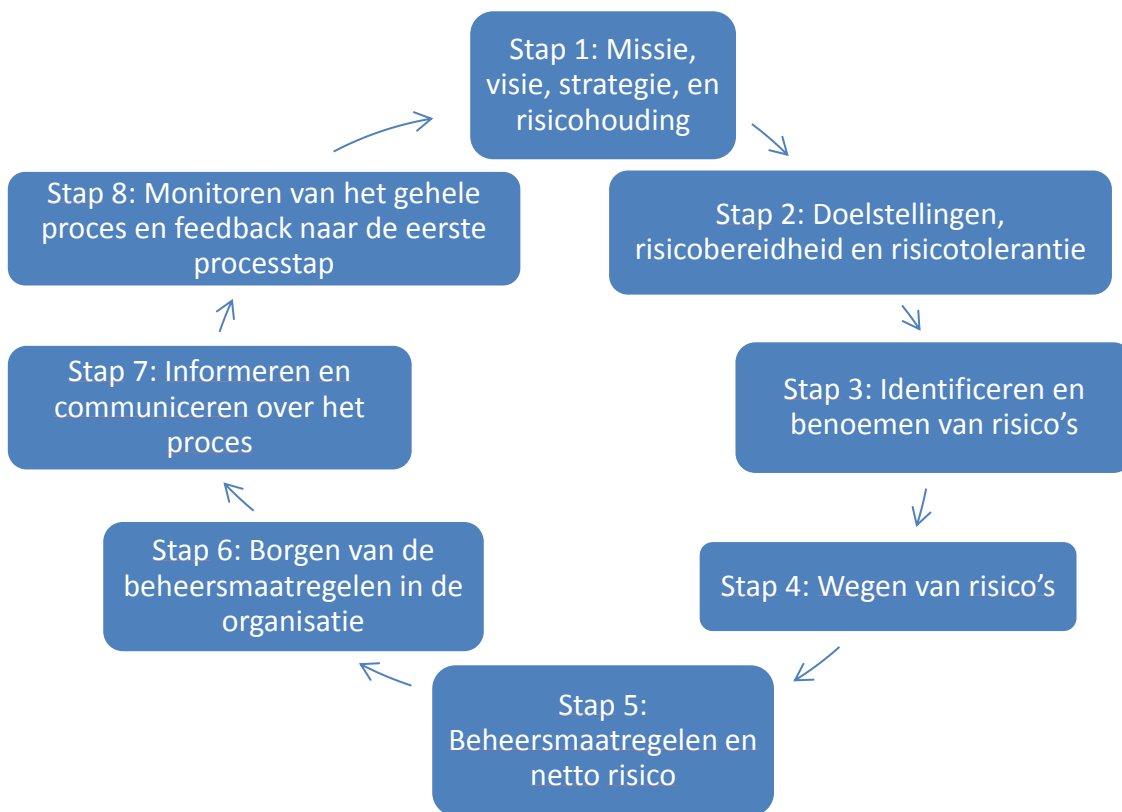

Figuur: 4

Opzet en werking Risicomanagement

In ons risicomanagement streven wij naar een holistische aanpak. Wij hanteren het COSO Enterprise Risk Management model (hierna: COSO ERM) als methodologie voor ons integraal risicomanagement. Wij onderscheiden strategische risico's en operationele risico's die behandeld worden binnen de strategische risicomanagementcyclus en de operationele risicomanagementcyclus. Wij hebben in ons risicomanagement raamwerk gekozen voor een eigen, meer fondsgerichte, categorisering van risico's dan COSO ERM aangeeft. Bij de categorisering van de strategische risico is gekozen voor een rechtstreekse relatie met de strategische doestellingen. Bij de operationele risico's is aangesloten op de DNB FIRM risicocategorieën (FIRM staat voor Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode) uitgebreid met het ESG-risico in verband met IORP II. Door periodiek de strategische en operationele risicomanagementcycli te doorlopen houdt het bestuur zicht op de risico's en de opzet, bestaan en werking van risicomanagement en stuurt waar mogelijk bij.

De acht processtappen van het COSO-ERM model:

Figuur: 5

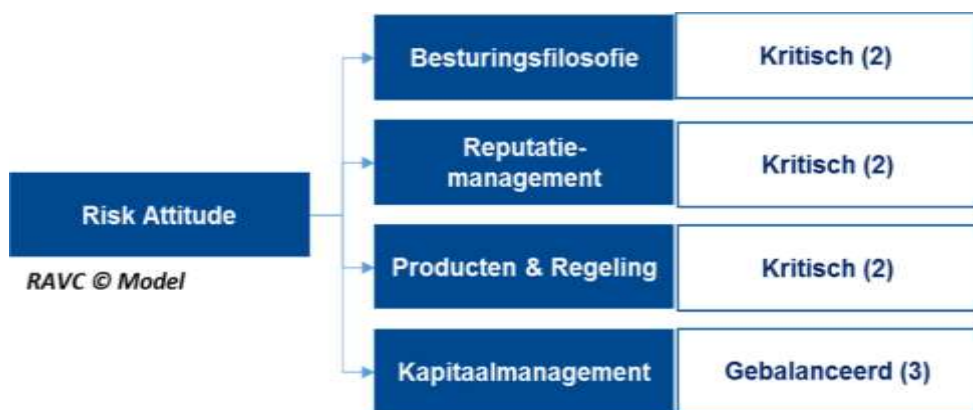
Risicohouding

De risicohouding en risicobereidheid van het bestuur zijn kaderstellend voor de inrichting en besturing van het Fonds en haar uitvoerders. Het bepaalt de mate van organisatiebeheersing die noodzakelijk is voor een beheerste en voorspelbare realisatie van strategische doelen en vormt hiermee voor de deelnemers van het Fonds een fundament.

Deze samenhang wordt gerealiseerd door gebruik te maken van een gestructureerd denk- en werkmodel zijnde het Risk Appetite Value Chain©- (hierna: RAVC) model. Dit wetenschappelijk onderbouwd model geeft handvatten om de risicohouding, risicobereidheid en risicotolerantiegrenzen consistent, samenhangend en doeltreffend vast te stellen en daarop te sturen.

Bij de vaststelling van de risicohouding van het bestuur is de risicohouding per bestuurder en het bestuur als geheel geïnventariseerd. De risicohouding is bepaald naar vier domeinen, besturingsfilosofie, kapitaalmanagement, reputatie management en product & regeling. Het gemiddelde van de onderscheiden risicohoudingen per domein levert ook een algemene risicohouding van ons Fonds op.

Hierna geven wij de actuele risicohouding van het Fonds weer:

Figuur: 6

Risicoanalyse: Strategische en operationele risicomanagementcyclus

We hebben in kaart gebracht welke risico's het behalen van onze doelstellingen in de weg kunnen staan en onze continuïteit en geloofwaardigheid in gevaar brengen. We maken hierbij onderscheid tussen de strategische en operationele risico's, die behandeld worden in een strategische en een operationele risicomanagementcyclus. De strategische risicomanagementcyclus maakt onderdeel uit van de strategische besluitvorming op bestuursniveau. De operationele risicomanagement cyclus maakt onderdeel uit van de (monitoring van) de uitvoering bij de commissies.

Strategische risico's

Strategische risico's zijn risico's die het realiseren van de doelstellingen van het Fonds kunnen bedreigen. Van de geformuleerde strategie zijn de volgende (voorlopige) hoofddoelstellingen en strategische risico's afgeleid:

Continuïteit van het Fonds door middel van:	Risico's:
1. Geïndexeerd pensioen	• Kapitaalmarkt.
2. Koersvastheid	• Sponsorrisico; de sponsor wil niet meer of wil het anders, • Opvolging bestuursleden, • Veranderingen in het pensioenstelsel.
3. Beheerste en integere bedrijfsvoering	• Het niet hebben van goede uitbestedingspartners die voldoen aan onze eisen, • Het IT landschap, • Transitie pensioenuitvoerder.
4. Governance	• Samenwerking en vertrouwen • Geschiktheid en beschikbaarheid. • Dispensatie vereisten van PME, • Veranderingen in wet- en regelgeving leggen een grote (administratieve) druk op het Fonds.
5. Verandervermogen van het bestuur	• De hiervoor vereiste kennis is onvoldoende aanwezig, • Regelgeving, vaardigheden, • De dienstverleners zijn niet in staat om mee te gaan.
6. Voldoen aan wet- en regelgeving	• Non-compliancerisico

Tabel 19

Onder de hoofddoelstelling *voldoen aan wet- en regelgeving* geldt voor 2018 dat voldaan moet worden aan o.a. AVG en het instellen van een Raad van toezicht, welke in plaats komt voor de Visitatiecommissie.

Operationele risico's

Voor operationele risico's hanteert het Fonds de FIRM risicocategorieën die DNB hanteert. Deze risico's zijn vanaf 2009 door het Fonds uitgebreid aan bod geweest, hetgeen heeft geresulteerd in identificatie, weging, het vastleggen van beheersmaatregelen, rapportage en going concern behandeling van de risico's door betreffende bestuurscommissies.

In onderstaande tabel zijn de diverse risicocategorieën weergegeven.

Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching/renterisico	Omgevingsrisico
Marktrisico	Operationeel risico
Kredietrisico	Uitbestedingsrisico
Verzekeringstechnisch risico	IT-risico
	Integriteitsrisico
	Juridisch risico
	ESG risico (toegevoegd)

Tabel 20

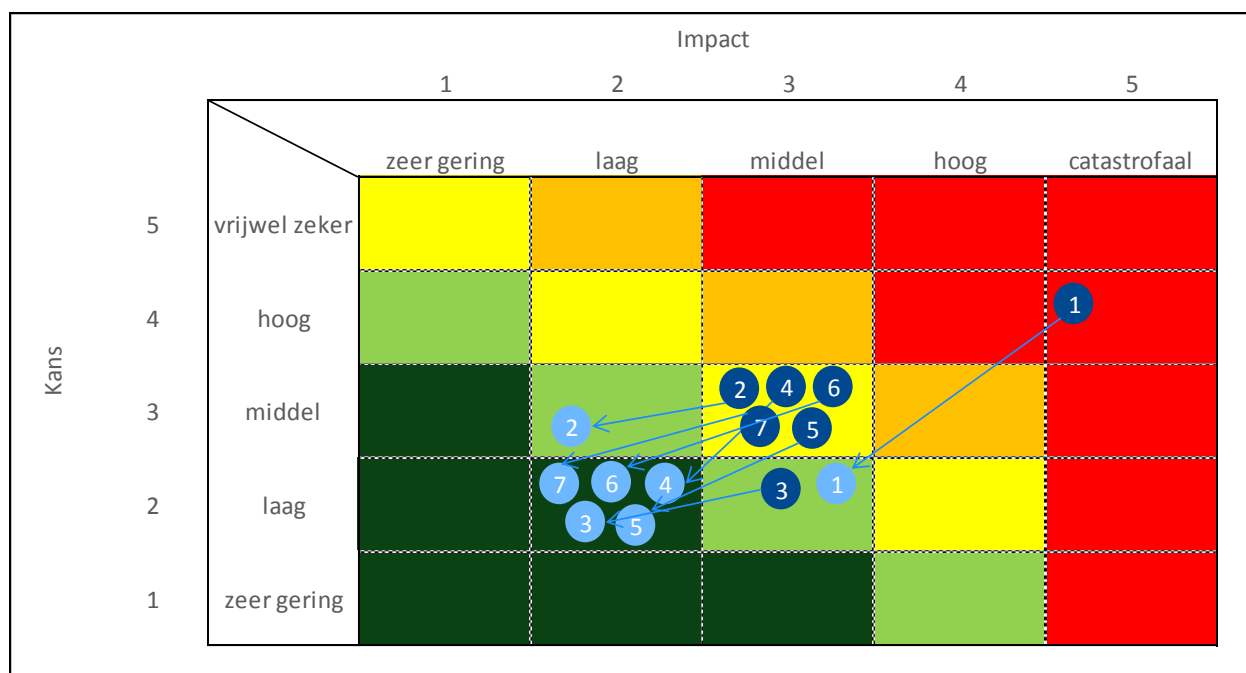
Scoren en beheersen van risico's

Voor de geïdentificeerde risico's maakt het bestuur een inschatting van de kans en impact die te verwachten is als er geen beheersmaatregelen worden ingezet en als de effectiviteit van de bestaande maatregelen wel wordt meegewogen.

De vermenigvuldiging van de scores op kans en impact levert respectievelijk het 'bruto risico' en 'netto risico' op.

Als het netto risico de risicobereidheid en/of een risicotolerantie overschrijdt of dreigt te overschrijden, is de inzet van (extra of andere) beheersmaatregelen noodzakelijk. Beheersmaatregelen beogen beheersing van een risico door de kans en/of de impact van het risico te verlagen.

De grootste strategische en operationele risico's per 1 januari 2019 kunnen als volgt worden weergegeven in een heatmap:

Figuur: 7

- 1 Kapitaalmarkt
- 2 Opvolging bestuursleden
- 3 IT-landschap
- 4 Transitie nieuwe pensioenuitvoerder
- 5 Renterisico
- 6 Valutarisico
- 7 Prijsrisico

Beide assen zijn op een schaal van 1 tot 5 ingeschaald. Door kans en impact met elkaar te vermenigvuldigen ontstaat een gekwantificeerd beeld van de ernst van de risico's.

De donkerblauwe punten laten de bruto risico's zien. De lichtblauwe punten tonen de netto risico's na beheersmaatregelen.

Beheersmaatregelen Kapitaalmarktrisico:

Het beleggingsbeleid wordt vastgesteld door het bestuur na uitvoering van een ALM-studie. Op basis van de verplichtingen van het Fonds en de premie-inkomsten wordt een passend beleggingsbeleid opgesteld. Het beleggingsbeleid moet de kans op indexeren maximaliseren en de kans op korten minimaliseren. Het beleggingsbeleid wordt jaarlijks vastgelegd in een beleggingsplan en dit plan wordt vertaald in mandaten voor de vermogensbeheerders.

Monitoring: de beleggingsadviescommissie monitort periodiek of de vermogensbeheerders conform de mandaten beleggen op basis van rapportages en informeert het bestuur hierover.

Minimaal jaarlijks, bij het opstellen van het beleggingsplan wordt het beleggingsbeleid geëvalueerd en zondig adviseert de beleggingsadviescommissie het bestuur over aanpassingen in het beleggingsbeleid en mandaten.

Beheersmaatregelen risico Opvolging bestuursleden:

Binnen het bestuur is afgesproken dat het in een vroegtijdig stadium bespreekbaar wordt gemaakt cq. dat tijdig melding wordt gedaan indien een bestuurslid voornemens is om zijn bestuursfunctie neer te leggen (melding 1 jaar van tevoren). Het verantwoordingsorgaan wordt gezien als kweekvijver voor het bestuur.

Nieuwe bestuursleden dienen voorafgaande aan de benoeming een bepaalde periode mee te lopen met het bestuur en vanaf het moment van de benoeming te beschikken over de benodigde geschiktheid. Bij vervulling van vacatures wordt nadrukkelijk gelet op diversiteit.

Monitoring: afspraken en procedures over opvolging zijn vastgelegd in het geschiktheidsplan.

Beheersmaatregelen IT-landschap:

Bij de selectie van een uitbestedingspartner toetst het Fonds deze partner aan de vooraf vastgestelde criteria in het uitbestedingsbeleid, het ICT- en informatievoorzieningsbeleid alsmede het privacybeleid. Het Fonds verlangt van haar uitbestedingspartners een SOC rapportage alsmede, ISAE 3402 type 2 rapportage en een beschrijving van de financial en ICT controls.

De afspraken over de dienstverlening worden vastgelegd in SLA 's en andere rapportages per uitbestedingspartner. Het Fonds verlangt van de uitbestedingspartijen dat risico's door middel van een risicoanalyse worden vertaald naar operationele maatregelen. Vanuit integraal risicomanagement gezien verlangt het Fonds dat de risico's over de hele uitbestede keten inzichtelijk zijn.

De uitbestedingspartners beschikken over risico managementbeleid, informatiebeveiligingsbeleid en business en continuïteitsbeleid. De uitbestedingspartners zijn verantwoordelijk voor het inrichten van de specifieke controls op basis waarvan de beheersing kan worden getoetst door het Fonds.

Monitoring: het bestuur van het Fonds stelt tenminste eenmaal per jaar vast of de uitbestedingspartijen voldoen aan de verlangde ICT- en informatievoorzieningsbeleidseisen. In 2018 heeft de werkgroep ICT & AVG een audit gedaan bij een van haar uitbestedingspartners zijnde Thales Nederland B.V. De uitslag van deze audit was dat Thales voldoet aan de door het Fonds gestelde ICT- en AVG-eisen.

Beheersmaatregelen Transitie naar nieuwe pensioenuitvoerder:

Willis Towers Watson (WTW) is aangesteld om met relevante ervaring en expertise het traject van tender en transitie te begeleiden. Voorafgaand aan de transitie is een uitgebreid tender traject uitgevoerd. Op basis van vooraf gestelde criteria is de keuze gemaakt voor een pensioenuitvoerder. Voorafgaand aan de transitie is een risicoanalyse gemaakt, welke periodiek in de stuurgroep wordt besproken. Een bestuursdelegatie zal contracten verder uitonderhandelen en op basis van periodieke rapportages de transitie nauwkeurig volgen. In de contracten worden o.a. kwaliteitseisen vastgelegd.

Beheersmaatregelen Renterisico:

Het bestuur heeft gekozen voor een op maat gemaakte afdekkingsportefeuille. Het renterisico is voor 60% van de verplichtingen (tegen marktwaarde) afgedekt met een bandbreedte van + en – 3%. Er is een matching van activa en passiva over de verschillende looptijden zodat rekening wordt gehouden met de absolute hoogte en vorm van de yieldcurve voor verplichtingen. Monitoring en indien nodig bijsturing vindt op dagelijkse basis plaats door de uitvoerende vermogensbeheerder.

Ten aanzien van de bandbreedte van + of - 3% is een early warning systeem aanwezig: o.a. portefeuillebeheerder en relatiemanager krijgen ruim voordat de grens wordt overschreden automatisch een signaal op de desktop.

Met ingang van 2017 is het renteafdekkingsbeleid dynamisch vormgegeven. De bandbreedte voor renterisico afdekking is vastgesteld op 50-80% en de daadwerkelijke afdekking kan variëren afhankelijk van de marktrente en dekkingsgraad van het Fonds. Een staffel geldt als leidraad.

Monitoring: monitoring van de beheersing van het renterisico en de mate van afdekking vindt plaats binnen de beleggingsadviescommissie en binnen het voltallige bestuur. Voor de monitoring worden rapportages van de uitvoerende vermogensbeheerder gebruikt en ook rapportages van de custodian (op maandbasis en kwartaalbasis). Via een app van de custodian is de waardeontwikkeling van de afdekkingsportefeuille op dagbasis inzichtelijk voor de beleggingsadviescommissie.

Beheersmaatregelen Valutarisico:

Valutarisico wordt ingeperkt met valutatermijncontracten. De gekozen valuta afdekking wordt uitgevoerd door de vermogensbeheerders. Het valuta afdekkingsbeleid is vastgelegd in het beleggingsplan en de beleggingsrichtlijnen (mandaten).

Monitoring: monitoring van de beheersing van het valutarisico en de mate van afdekking vindt plaats binnen de beleggingsadviescommissie en binnen het voltallige bestuur. Voor de monitoring worden

rapportages van de uitvoerende vermogensbeheerder gebruikt en ook rapportages van de Custodian (op maandbasis en kwartaalbasis).

Beheersmaatregelen Prijsrisico:

Het bestuur kiest diversificatie als maatregel om prijsvolatiliteit in te perken. Het strategisch beleggingsbeleid is vastgesteld door het bestuur. De vermogensbeheerders voeren het tactische en operationele beleid uit. In besprekingen van de beleggingsadviescommissie worden rapportages en presentaties van de vermogensbeheerders besproken en komen volatiliteit en marktontwikkelingen aan de orde.

Naast aandelenmarkten wordt gekeken naar de bewegelijkheid van swap yields en de ontwikkeling van 10 en 30 jaars rente. Er zijn geen elementen in de portefeuille die moeilijk verhandelbaar zijn.

Monitoring: in de beleggingsadviescommissie wordt gekeken of het diversificatiebeleid voldoende werkt. De beleggingsadviescommissie informeert en adviseert het bestuur hierover.

Monitoring

Monitoring en evaluatie van het gehele risicomanagement (dus alle elementen die in de verschillende processtappen zijn benoemd, in samenhang) dient frequent te worden uitgevoerd. Door voortdurend en proactief te reflecteren op de opzet, bestaan en werking van risicomanagement blijft de integere en beheerste bedrijfsvoering gewaarborgd. Reflectie leidt – waar nodig – tot herijking van (onderdelen van) de bedrijfsvoering in het algemeen en risicomanagement in het bijzonder. Door deze herijking voortdurend toe te passen is er sprake van een lerende organisatie.

Solvabiliteitsrisico

De belangrijkste doelstelling van het Fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Volgens het financieel toetsingskader, onderdeel van de Pensioenwet, moet het Fonds een vereist eigen vermogen aanhouden, waarbij deze zo is vastgesteld, dat met 97,5% zekerheid kan worden voorkomen dat het Fonds binnen één jaar over minder middelen beschikt dan de technische voorzieningen voor de onvoorwaardelijke toezeggingen.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het Fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB vastgestelde solvabiliteitstoets (S-toets), waarin het financieel toetsingskader 10 risicocategorieën onderscheidt.

In de paragraaf 'Risicobeheer' bij de jaarrekening wordt een nadere toelichting gegeven op deze risico's.

Actuariële paragraaf

Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Premieresultaat		
Premiebijdragen	23.228	23.159
Pensioenopbouw	-25.356	-26.274
Premiebijdragen VXOP	1.999	3.498
Pensioenopbouw VXOP	-2.218	-3.946
Totaal premieresultaat	-2.347	-3.563
Saldo pensioenuitvoeringskosten en onttrekking pensioenuitvoeringskosten	-1.001	-1.014
Totaal premieresultaat incl. kosten	-3.348	-4.577
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	-37.833	46.407
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	3.157	2.674
Toeslagverlening	-4.322	-1.699
Wijziging marktrente	-47.624	16.089
Totaal interestresultaat	-86.622	63.471
Overig resultaat		
Resultaat op sterfte en arbeidsongeschiktheid	232	-476
Resultaat op waardeoverdrachten	-1.267	110
Schattingswijzigingen	11.850	0
Overige (o.a. toevoeging premie-egaliseringsreserve)	289	-1.664
Totaal overige resultaat	11.104	-2.030
Totaal saldo van baten en lasten	-78.866	56.864

Tabel 21

Premies

De Pensioenwet schrijft voor dat de feitelijke premie, de gedempte kostendekkende premie en de (ongedempte) kostendekkende premie worden gekwantificeerd.

De samenstelling van de premies is opgenomen in onderstaande tabel. Voor verdere details wordt verwezen naar de toelichting op de premiebaten in de jaarrekening.

<i>(in duizenden euro's)</i>	Feitelijke premie		Kostendeekkende premie		Gedempte premie	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017
Actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies voor risico fonds	12.390	12.549	25.357	26.274	12.390	12.549
Opslag voor directe kosten	565	494	565	494	565	494
Opslag voor toekomstige kosten	243	247	501	520	243	247
Solvabiliteitsopslag	3.007	2.482	6.154	5.198	3.007	2.482
Inkoop VXOP aanspraken	1.999	3.498				
Opslag bestemd voor voorwaardelijke toeslagverlening	3.959	4.382			3.959	4.382
Premiedeel opslagen op gedempte kostendeekkende premie	3.064	3.005				
Totaal premiebijdragen	25.227	26.657	32.577	32.486	20.164	20.154

Tabel 22

De feitelijk ontvangen premie (exclusief premie voor inkoop VXOP) is hoger dan de benodigde (gedempte) premie.

Vanaf boekjaar 2016 houdt het Pensioenfonds een premie-egalisereserve aan. Jaarlijks wordt het verschil tussen de vaste doorsneepremie en de gedempte kostendeekkende premie aan deze premie-egalisereserve toegevoegd. De premie-egalisereserve bedraagt overigens nooit meer dan EUR 5.000. Een eventueel overschot zal worden toegevoegd aan de algemene reserve van het pensioenfonds.

Als in een bepaald jaar de pensioenpremie niet voldoende is om de beoogde pensioenopbouw voor dat jaar te realiseren, dan zal in eerste instantie het tekort ten laste worden gebracht van de premie-egalisereserve, voor zover daartoe middelen aanwezig zijn.

Ultimo 2017 bedroeg de waarde van de premie-egalisereserve EUR 5.000. Aangezien de pensioenpremie in 2018 voldoende was om de beoogde opbouw te realiseren, is er geen onttrekking nodig geweest aan de premie-egalisereserve. De premie-egalitatie is gemaximeerd op EUR 5.000, daarom is er in 2018 geen premie toegevoegd. Het premie-overschot in 2018 (EUR 3.064) wordt derhalve toegevoegd aan de algemene reserve.

Oordeel van de certificerende actuaris over de financiële positie

De certificerend actuaris heeft in zijn actuariële verklaring geoordeeld dat voldaan is aan de vereisten vanuit artikel 126 tot en met 140 PW, met uitzondering van artikel 132, omdat het aanwezige eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Voor het volledige oordeel van de certificerende actuaris verwijzen wij naar de actuariële verklaring achterin dit Jaarverslag.

Toekomstparagraaf/Vooruitblik 2019

Aanpassingen pensioenregeling

Het reglement wordt in 2019 op enkele punten aangepast. Behalve de aanpassing van de kengetallen voor 2019 en de aanpassing op de nieuwe wetgeving omtrent automatische waardeoverdracht, wordt verder de flexibiliseringsmogelijkheid 'hoog/laag' aangepast. Deze gaat van drie vaste mogelijke omslagmomenten naar een variabel aantal jaren 'hoog' of 'laag' binnen tien jaar na de ingangsdatum van het pensioen. Dit is mede ingegeven door de overgang naar Centric PAIS en zorgt ervoor dat er aangesloten wordt bij de regeling van PME.

Waardeoverdracht

Er zijn twee collectieve waardeoverdrachten opgestart in 2018, één uitgaande collectieve waardeoverdracht met PME (26 ex-deelnemers) en één inkomende collectieve waardeoverdracht met PMT (14 deelnemers). Het betreffen collectieve waardeoverdrachten in de zin van artikel 83 van de Pensioenwet. Om deelnemers in de gelegenheid te stellen om hun aanspraken bij één uitvoerder onder te brengen, zijn deze waardeoverdrachten in gang gezet.

De collectieve waardeoverdracht (uitgaand) met PME is in 2018 afgerond. Hierbij zorgde het verschil in dekkinggraad met PME voor een ophoging van de aanspraken met 11,27%.

De collectieve waardeoverdracht met PMT zal in Q2 2019 afgerond worden. Bij de collectieve waardeoverdracht vanuit PMT zal er een bijdrage zijn van de werkgever om het positieve dekkinggraadverschil (de financiële positie van SPTN is op dit moment beter dan die van PMT) bij te betalen zodat de overdracht op de overdrachtsdatum geen gevolgen heeft voor de financiële positie van SPTN.

Wet- en regelgeving

Het bestuur volgt de landelijke ontwikkelingen in wet- en regelgeving en de implicaties hiervan nauwkeurig. De discussie over het nieuwe pensioenstelsel is nog steeds niet afgerond. Zodra de contouren daarvan helder zijn, zal het bestuur zich beraden op de beleidsconsequenties van het nieuwe stelsel.

Voorts zijn in januari 2019 de wijzigingen uit hoofde van de IORP II in werking getreden. Het Fonds heeft hiervoor in 2018 reeds maatregelen getroffen teneinde aan de gewijzigde regelgeving hieromtrent te voldoen. De belangrijkste maatregel die het Fonds heeft getroffen betreft de inrichting van de drie sleutelfuncties: de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie.

Hengelo, 14 juni 2019

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland
Het Bestuur

Dhr. D.J.H. de Bruijn
Voorzitter

Dhr. G.J. Mulders
Penningmeester

Dhr. J.H.E. Soepenbergh
Vice-voorzitter

Dhr. E.R. Stolp
Lid

Dhr. P.M. Dekker
Secretaris

Dhr. S.C.A. Tijhuis
Lid

Raad van Toezicht

Dhr. H.J.J. Debrauwer
Voorzitter RvT

Dhr. P. Priester
Lid RvT

Mw. K. Nauta
Lid RvT

Verslag en oordeel van het Verantwoordingsorgaan

1. Inleiding

1.1 Verantwoordingsorgaan – VO

Het Bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Concreet heeft het Verantwoordingsorgaan op basis van de Pensioenwet onder meer de bevoegdheid een algemeen oordeel te geven over het handelen van het Bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie waaronder de bevindingen van het intern toezicht, over het door het Bestuur gevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast geeft het verantwoordingsorgaan, gevraagd en ongevraagd, adviezen over onderwerpen zoals vastgelegd in de Pensioenwet.

De indeling van dit verslag van het VO is verder als volgt:

2. Samenstelling en werkwijze van het VO
3. Advisering in 2018
4. Belangrijke onderwerpen in 2018
5. Oordeel VO over 2018
6. Aanbevelingen VO
7. Beleidskeuzes SPTN voor de toekomst
8. De toekomst
9. Eindoordeel
10. Opsomming aandachtspunten

2. Samenstelling en werkwijze van het VO

2.1 Samenstelling van het VO

Per 1 januari 2018 bestond het VO uit de volgende leden:

- Otto van der Zeeuw, voorzitter (namens de gepensioneerden)
- Jan van Rijn, secretaris (namens de gepensioneerden)
- David Hoogenraad (namens de werkgever)
- Eén vacature door het vertrek van Arnoud Vernimmen bij de onderneming (namens de werkgever)
- Jos van Deemter (namens de actieven)
- Edward Weening (namens de actieven)

De vacature werd per 05 maart 2018 ingevuld met de benoeming Krista Keijzer. Op 11 december 2018 heeft Krista Keijzer laten weten dat zij heeft besloten met het VO werk te stoppen in verband met werkbelasting.

Inmiddels (januari 2019) heeft ook David Hoogenraad te kennen gegeven wegens werkdruk zijn lidmaatschap van het VO te moeten beëindigen.

Op het moment van deze rapportage zijn beide vacatures namens de werkgever niet ingevuld. Het VO betreurt dat er nog geen zicht is op kandidaten.

De leden van het VO zijn onbezoldigd. Alle kosten voor opleidingen, seminars en netwerkbijeenkomsten inclusief reis- en verblijfkosten worden door de SPTN vergoed.

2.2 Professionalisering van het VO

Professionalisering van de leden van VO en het daarbij behorende kennisniveau is in 2018 aanzienlijk toegenomen door opleidingen en het bijwonen van seminars en andere bijeenkomsten, waaronder die van de Pensioenfederatie. Hierdoor wordt het VO in toenemende mate een sparringpartner voor het bestuur.

Het bestuur beschouwt het VO als “kweekvijver” voor nieuwe leden en geeft de mogelijkheid om VO-leden door te laten stromen naar het bestuur. In 2018 is dit afgesproken voor Edward Weening en deze zal in de loop van 2019 tot het bestuur toetreden.

2.3 Werkwijze van het VO

Om op goede wijze een oordeel te kunnen vormen, alsmede inhoud te geven aan haar taken en bevoegdheden, heeft het VO vijfmaal intern overleg gevoerd.

Er zijn zes bijeenkomsten geweest met het Bestuur of een delegatie daarvan.

Daarnaast zijn er besprekingen geweest met de Visitatie Commissie, de Actuaris en de Accountant.

Van alle bijeenkomsten zijn verslagen gemaakt.

2.4 Zelfevaluatie

In oktober is, in navolging van het bestuur en onder externe begeleiding, een zelfevaluatie gehouden. Uit deze evaluatie zijn de volgende ontwikkelpunten gekomen:

- Gaan werken met profielschetsen inclusief tijdsbeslag voor leden VO
- Meer doen om elkaar beter te leren kennen; daarbij ieders vaardigheden beter onderkennen en inzetten voor het VO, en zo tot een betere taakverdeling en een beter werkend team te komen
- Gaan werken met een eigen jaarplan
- Uitwerken rol bestuur bureau als ondersteuner van VO en RvT
- Nog verder doorgroeien naar een volwaardige gesprekspartner van het bestuur en een proactieve rol spelen bij de invulling van de (advies)taken van het VO.
- Geschiktheid leden VO verder verhogen mede om kweekvijvergedachte in te vullen.

2.5 E-Tol omgeving

Voor de archivering van de verslagen, en andere (studie)documenten is in 2017 een “portaal” ingericht waar de leden van het VO middels gebruikersnaam en password toegang tot hebben. Op deze manier wordt een gezamenlijk archief gevormd van alle voor het VO relevante informatie.

Het bestuur heeft in navolging van het VO inmiddels ook een portaal ingericht voor alle stakeholders, waaronder het VO, zodat informatie-uitwisseling tussen alle betrokkenen wordt vereenvoudigd en versneld.

3. Advisering in 2018

Het VO heeft op verzoek van het bestuur advies uitgebracht over:

3.1 Raad van Toezicht (RvT)

In het kader van de overgang van de Visitatie Commissie (VC) naar een Raad van Toezicht (RvT) heeft het VO gesprekken/correspondentie gevoerd en geadviseerd over:

- Statuten RvT
- Reglement RvT
- Profielschets leden RvT

- Statutenwijziging in verband met instelling van de RvT.

3.2 Overige adviezen

- In het kader van het voorgenomen besluit van Thales NL om de medewerkers van de afdeling Revenu Collection Systems (RCS) te outsourcen zijn deze medewerkers ondergebracht in het PME. Het VO heeft geadviseerd in de collectieve waardeoverdracht werknemers van RCS
- Communicatiebeleidsplan
- De samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de premiecomponenten
- De automatische overdracht van kleine pensioenen die vóór 1-1-2018 zijn ingegaan

4. Belangrijke onderwerpen in 2018

4.1 Benoeming leden van de RvT

Na deelname aan de sollicitatieprocedure van kandidaten voor de RvT en toetsing van de CV's aan de overeengekomen profielschetsen voor leden van de RvT heeft het VO drie leden van de RvT benoemd.

4.2 Aanscherpen van de interpretatie van het adviesrecht

Een voorbeeld hiervan is de interpretatie van het adviesrecht over de vaststelling van de pensioenpremie over 2019.

5. Oordeel VO over 2018

5.1 Algemeen Oordeel

Het Verantwoordingsorgaan is positief over het gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. Het Bestuur is op een verantwoorde wijze omgegaan met de ontwikkelingen die zich in het verslagjaar hebben voorgedaan en heeft daar op adequate wijze op ingespeeld.

Zonder aan dit algemene oordeel afbreuk te doen, doet het verantwoordingsorgaan onderstaand op enkele specifieke onderwerpen suggesties voor verbeterpunten:

5.2 Oordeel over het handelen van het Bestuur

Verbeterpunten en goede punten die het handelen van het bestuur betreffen zijn:

5.2.1 Verbeterpunten

Een betere meetmethode invoeren om de effectiviteit en de tevredenheid van de deelnemers over de communicatie van het Pensioenfonds te bepalen.

Voor het VO is het van belang dat met diverse leden van het Bestuur regelmatig contact gehouden wordt.

Het tijdig aankondigen aan het VO van de uitgifte van beleidsstukken. Bijvoorbeeld ABTN en het herstelplan welke zonder aankondiging op de site van het Pensioenfonds worden gezet.

5.2.2 Goede punten

De overgang van de pensioen administratie van AON-Hewitt naar Centric (dit i.v.m. de voorgenomen verkoop van AON-Hewitt aan RiskCo) is efficiënt doorgevoerd. NB: de implementatie door Centric was in mei 2019 nog niet geheel doorgevoerd en moet kritisch gevolgd worden.

Ook in 2018 was op 31 oktober de beleidsdekkingsgraad de boven 110% (112.8%) grens en heeft het bestuur besloten een toeslag van 0,35% te verlenen op de opgebouwde pensioen dan wel ingegane pensioenen.

Het gestaag groeien van de (beleids)dekkingsgraad geeft aan dat in het verleden en in het verslagjaar goede keuzes zijn gemaakt. Dat de dekkingsgraad bijna 10% punt hoger is dan het PME is zeker een compliment waard.

5.3 Oordeel over het gevoerde beleid

Het VO is van oordeel dat het beleid van het Bestuur evenwichtig is en goede vooruitzichten voor de toekomst biedt.

6. Aanbevelingen VO

Het VO heeft geen specifieke aanbevelingen voor het bestuur.

7. Beleidskeuzes SPTN voor de toekomst

Dit gaat om besluiten welke genomen zijn en hun uitwerking in de toekomst zullen hebben. Het gaat hierbij om:

- Het besluit tot indexeren. Dit is een evenwichtig genomen besluit omdat alle groeperingen daar van profiteren.
- Het promoten van cursussen voor VO leden, het Bestuur beschouwt het VO als een kweekvijver voor nieuwe bestuursleden. Op deze manier verzekert het Bestuur zich van goede bestuurders in de toekomst.

8. De toekomst

Op korte termijn moet de samenwerking tussen het VO en Raad van Toezicht (RvT) gestalte krijgen. Hoewel de uitgangspunten vastliggen in de Pensioenwet, de statuten en het reglement is het dienstig om in overleg tot een gezamenlijke werkwijze te komen.

Een ander punt van aandacht in de toekomst zijn de ophanden zijn de aanpassingen aan het pensioenstelsel. Hoewel daar waarschijnlijk niet veel invloed op uitgeoefend kan worden is het zeker van belang om de vinger aan de pols te houden om tijdig op veranderingen te kunnen anticiperen.

Het VO zal ook in de toekomst cursussen (modules) blijven volgen om de rol van een goede “countervailing” partner van het Bestuur verder uit te bouwen.

Andere zaken die in de toekomst kunnen spelen zoals economische recessie, onlusten en dergelijke moeten te zijner tijd meegenomen worden in de ALM.

9. Eindoordeel

Het VO geeft een positief oordeel over het handelen van het Bestuur, het gevoerde en opgetekende voorgenomen beleid en ziet de toekomst van het fonds met vertrouwen tegemoet.

10. Opsomming aandachtspunten

1. Preciseren van de samenwerking met de Raad van Toezicht
2. Een betere meetmethode invoeren om de effectiviteit en de tevredenheid van de deelnemers over de communicatie van het Pensioenfonds te bepalen.
3. Regelmatig contact houden met alle leden van het Bestuur
4. Het tijdig leveren of aankondigen van beleidsstukken aan het VO.

Reactie bestuur op verslag Verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft kennisgenomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan (VO). Het verslag is een goede weergave van de discussies maar ook van de betrokkenheid van het orgaan bij het fonds. In de gezamenlijke overlegvergadering van het bestuur en het VO op 7 juni 2019 is hierover gesproken.

Het bestuur dankt het VO voor het positieve oordeel over het handelen van het bestuur en het gevoerde en opgetekende voorgenomen beleid alsmede voor het uitgesproken vertrouwen voor de toekomst. Vanzelfsprekend zal het bestuur de door het VO gemaakte verbeterpunten ter harte nemen en zich inzetten om daaraan waar nodig gevolg te geven.

Het bestuur heeft de ambitie om volledig transparant te zijn en het VO zo goed mogelijk te informeren. De toegenomen frequentie van overleg tussen het bestuur en VO en de uitbreiding van de bestuursdelegatie die participeert in deze overleggen vormen een goede basis voor de toekomst.

Het bestuur bedankt de leden van het VO voor het constructieve overleg in 2018 en verwacht de samenwerking met het VO goed te kunnen voortzetten.

Hengelo, 14 juni 2019

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland
Het Bestuur

Jaarrekening

Balans per 31 december 2018

(na verwerking voorgestelde bestemming saldo baten en lasten)

<i>(In duizenden euro's)</i>	Toelichting	2018	2017
Activa			
Vastgoedbeleggingen	5b	123.209	135.647
Aandelen	5c	445.302	501.371
Vastrentende waarden 6)	5d	742.798	726.907
Derivaten	5e	33.026	25.857
Overige beleggingen 6)	5f	<u>5.755</u>	<u>8.350</u>
Beleggingen voor risico pensioenfonds		1.350.090	1.398.132
Vorderingen en overlopende activa	6	5.151	5.887
Overige activa	7	<u>1.905</u>	<u>310</u>
Totaal Activa		1.357.146	1.404.329
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	8	83.301	162.167
Technische voorzieningen Voorziening pensioenverplichtingen	10	1.242.310	1.217.482
Overige schulden en overlopende passiva	11	<u>31.535</u>	<u>24.680</u>
Totaal Passiva		1.357.146	1.404.329
Dekkingsgraad (in %)		106,3%	112,9%

6) De Cashfunds die in 2017 onder overige beleggingen waren verantwoord zijn in 2018 gerubriceerd onder vastrentende waarden en de vergelijkende cijfers 2017 zijn hierop aangepast.

Staat van baten en lasten over 2018

<i>(In duizenden euro's)</i>	Toelichting	2018	2017
<i>Baten</i>			
Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	15	25.227	26.657
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	16	-37.833	46.407
Overige baten	17	0	0
Totaal baten		-12.606	73.064
<i>Lasten</i>			
Pensioenuitkeringen	18	31.235	30.253
Pensioenuitvoeringskosten	19	1.155	1.129
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds:	10		
Pensioenopbouw		28.075	30.740
Toeslagverlening		4.322	1.699
Rentetoevoeging		-3.157	-2.674
Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-31.817	-30.863
Wijziging marktrente		47.624	-16.089
Wijzigingen uit hoofde van overdracht rechten		-7.772	-271
Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen		-11.850	0
Overige wijzigingen		-597	196
		24.828	-17.262
Saldo overdrachten van rechten	21	9.039	161
Overige lasten	22	3	1.919
Totaal lasten		66.260	16.200
Saldo van baten en lasten		-78.866	56.864

Het saldo van baten en lasten wordt verrekend met de algemene reserve.

Kasstroomoverzicht over 2018

<i>(In duizenden euro's)</i>	2018	2017
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	26.682	26.918
Ontvangen waardeoverdrachten	3.037	99
Betaalde pensioenuitkeringen	-31.266	-30.164
Betaalde waardeoverdrachten	-11.636	-261
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.221	-1.413
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-14.404	-4.821
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	1.100.408	1.950.864
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	30.424	26.478
Aankopen en verstrekkingen van beleggingen	-1.121.605	-1.915.162
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-2.685	-1.423
Saldo overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten	6.879	-59.732
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	13.421	1.025
.		
Netto-kasstroom	-983	-3.796
Koers- en omrekeningsverschillen op geldmiddelen	2.578	3.608
Mutatie geldmiddelen	1.595	-188
Het verloop van de geldmiddelen is als volgt:		
Saldo geldmiddelen begin boekjaar	310	498
Mutatie geldmiddelen	1.595	-188
Saldo geldmiddelen ultimo boekjaar	1.905	310

Toelichting behorende tot de jaarrekening

1 Inleiding

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland (hierna: het Fonds), statutair gevestigd aan Zuidelijke Havenweg 40 7554 RR te Hengelo (Overijssel) is opgericht op 1 oktober 1948. De laatste statutenwijziging was op 20 december 2018. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41027030. Het Fonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de koepelorganisatie de Pensioenfederatie (de overkoepelende organisatie van ondernemingspensioenfonds, bedrijfstakpensioenfonds en beroepspensioenfonds).

Het doel van het Fonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het Fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers.

2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Het bestuur heeft op 14 juni 2019 de jaarrekening opgemaakt.

3 Algemene grondslagen

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden euro's met afronding naar het dichtstbijzijnde duizendtal. Dit is de functionele valuta van het Fonds.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Waar nodig zijn cijfers aangepast om de vergelijkbaarheid te verbeteren.

(a) Continuïteitsbeginsel

De algemene grondslagen zijn gebaseerd op het continuïteitsbeginsel. Het continuïteitsbeginsel betekent dat bij het opstellen van de jaarrekening wordt uitgegaan van de veronderstelling dat de continuïteit van de organisatie gewaarborgd is. Er wordt uitgegaan van het voortzetten van de bedrijfsactiviteiten. Er is in de toekomst voor zover te overzien, geen voornemen of noodzaak om de organisatie te liquideren of de omvang van de activiteiten fors te beperken.

(b) Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het Fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

(c) Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economische potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economische potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting heeft plaatsgevonden waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen.

Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

(d) Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

(e) Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden. Indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Schattingswijzigingen

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het Fonds.

De vaststelling van de toereikend van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het Fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

De pensioenverplichtingen zijn gewijzigd als gevolg van:

- een daling van de rentetermijnstructuur;
- toepassing van de nieuwe door het AG gepubliceerde Prognosetafel AG2018;
- toepassing van nieuwe fondsspecifieke correctiefactoren op de sterftekansen;
- de per 1 januari 2019 toegekende indexatie van 0,35% welke in de voorziening ultimo 2018 opgenomen is.

De waarde van de beleggingen is gewijzigd als gevolg van:

- een daling van de marktrente.
- dalende aandelenkoersen in zowel ontwikkelde markten als opkomende markten.

(e) Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen inclusief valutakoersverschillen worden als beleggingsopbrengsten in de rekening van baten en lasten opgenomen.

(f) Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum.

	31-dec-2018	31-dec-2017
USD	€ 0,87	€ 0,83
GBP	€ 1,11	€ 1,13
CAD	€ 0,64	€ 0,66
DKK	€ 0,13	€ 0,13
SEK	€ 0,10	€ 0,10
HKD	€ 0,11	€ 0,11
CHF	€ 0,89	€ 0,85
JPY	€ 0,01	€ 0,01

4 Specifieke grondslagen

(a) Beleggingen

(a.1) Algemeen

Beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaalde soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen.

De vastrentende waarden en overige beleggingen zijn in 2018 op basis van een verbeterde look through gerapporteerd. De cijfers 2017 zijn waar nodig aangepast om de vergelijkbaarheid te verbeteren.

(a.2) Vastgoedbeleggingen

De beleggingscategorie vastgoed bestaat uit: vastgoed aandelen, direct vastgoed en vastgoedbeleggingsfondsen.

Beursgenoteerd (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichtte taxaties.

Indien de vastgoedbeleggingen worden gehouden via niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen, dan wordt de actuele waarde bepaald door de intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgave van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

(a.3) Aandelen

De beleggingscategorie aandelen bestaat uit: aandelen, private equity fondsen en aandelenbeleggingsfondsen.

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. De aandelen die worden gehouden via niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen; de actuele waarde is afgeleid van de per balansdatum geldende koersen van de onderliggende aandelen.

(a.4) Vastrentende waarden

De beleggingscategorie vastrentende waarden bestaat uit: obligaties, asset-backed securities leningen, floating rate notes, obligatiebeleggingsfondsen, onderhandse leningen en geldmarktfondsen.

Het betreft geldmarktfondsen waarin de collateral van de swap overlay portefeuille wordt belegd. De rente wordt dagelijks geaccumuleerd en in nieuwe participaties uitgekeerd. Beleggingsdebiteuren en beleggingscrediteuren zijn respectievelijk onder overige activa en overige passiva opgenomen.

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers.

Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de per ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde

wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Couponrente wordt in de staat van baten en lasten verantwoord onder directe beleggingsopbrengsten. Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de staat van baten en lasten onder indirecte beleggingsopbrengsten.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

Financiële instrumenten die middels een andere geschikte methode zijn gewaardeerd zijn o.a. Equity funds, die geen direct waarneembare marktnotering hebben in een actieve markt. De waarde van deze financiële instrumenten wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

De lopende intrest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden. Daarbij wordt aangesloten bij het vermogensbeheerverslag.

(a.5) Derivaten

De beleggingscategorie derivaten bestaat uit: fx forwards, index futures en interest rate swaps en rights.

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen. Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

(a.6) Overige beleggingen

De beleggingscategorie overige beleggingen bestaat uit Liquide middelen. Op basis van verbeterde look through zijn waar nodig de cijfers 2017 aangepast om de vergelijkbaarheid te verbeteren.

(b) Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

(c) Stichtingskapitaal en reserves

Het eigen vermogen van het Fonds bestaat uit het stichtingskapitaal en verschillende reserves. Het stichtingskapitaal en de reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen zijn verwerkt in de balans.

Op basis van artikel 132 van de Pensioenwet moet een pensioenfonds het vereist eigen vermogen zodanig vaststellen dat met een zekerheid van 97,5 procent wordt voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de hoogte van de technische voorzieningen. De grondslagen voor de verschillende componenten van het eigen vermogen worden hieronder nader toegelicht:

Stichtingskapitaal en reserves zijn bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het

Fonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

De berekening van de beleidsdekkingsgraad is berekend door het gemiddelde van de maandelijkse actuele dekkingsgraden van de afgelopen 12 maanden te nemen. Deze maandelijkse actuele dekkingsgraden zijn maandelijks aangepast aan de actuele waardering van de beleggingen en voorziening pensioenverplichtingen, waarbij wijzigingen in schattingsmethodieken direct zijn toegepast.

Het totaal gewenst vermogen, welke door het Fonds wordt nagestreefd, is gelijk aan de technische voorzieningen vermeerderd met het vereist eigen vermogen.

Het pensioenvermogen boven het maximum van het gewenst vermogen en de bovengrens voor toekomstig bestendig indexeren, is het vrije vermogen van het Fonds.

(c.1) Premie-egalisereserve

Vanaf boekjaar 2016 houdt het Fonds een premie-egalisereserve aan. Jaarlijks wordt het verschil tussen de doorsneepremie en de gedempte kostendekkende premie aan deze premie-egalisereserve toegevoegd. De premie-egalisereserve bedraagt overigens nooit meer dan 5 miljoen euro.

Een eventueel overschot zal worden toegevoegd aan de algemene reserve van het Fonds. Als in een bepaald jaar de pensioenpremie niet voldoende is om de beoogde pensioenopbouw voor dat jaar te realiseren, dan zal in eerste instantie het tekort ten laste worden gebracht van de premie-egalisereserve, voor zover daartoe middelen aanwezig zijn.

(d) Technische voorzieningen

(d.1) Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie-) toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd.

Voor alle deelnemers wordt het bepaalde man / vrouw systeem toegepast. Hierbij wordt tot de pensioenleeftijd (68 jaar) verondersteld dat iedereen een partner heeft.

Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit door middel van reservering van de toekomstige opbouw.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Marktrente: De technische voorzieningen worden berekend tegen actuele waarde, mede door gebruik te maken van de rentetermijnstructuur, die DNB maandelijks publiceert.

Sterftekansen: Het fonds is in 2018 overgegaan naar Prognosetafel AG2018 en nieuwe fondsspecifieke correctiefactoren op de sterftekansen. Aangezien het Fonds de overgang naar deze nieuwe sterftekansen grondslagen pas in oktober van het boekjaar maakt, wordt het resultaat op sterfte vastgesteld op basis van de sterfte grondslagen begin 2018: De Prognosetafel AG2016 in combinatie met de toen geldende sterftecorrectie.

Kostenopslag ter grootte van 2,1% van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.

Onder Overige technische voorzieningen worden voorzieningen opgenomen voor met de pensioenverplichtingen samenhangende risico's met betrekking tot arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voorzover niet opgenomen in de berekening van de pensioenvoorziening. Bij de bepaling van de Overige technische voorzieningen is gekeken naar de werknemers die op het moment van berekening van de voorziening ziek maar nog niet arbeidsongeschikt zijn.

(e) Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

(f) Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het Fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het Fonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte loon- en prijsinflatie.

De beleidsdekkingsgraad van het Fonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

(g) Algemene grondslagen resultaatbepaling

Voor zover niet anders vermeld worden baten en lasten verwerkt in het resultaat van het jaar waarop zij betrekking hebben.

(h) Premiebijdragen

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover van de werkgever te ontvangen informatie niet is verkregen. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

(i) Beleggingsresultaten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt verstaan alle aan het boekjaar toe te rekenen inkomsten uit beleggingen, zijnde dividend van aandelen en de aan het boekjaar toe te rekenen rentebedragen van obligaties, leningen op schuldbekentenis en liquide middelen. Onder indirecte beleggingsopbrengsten wordt verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde verandering in de waarde van beleggingen.

Met de directe beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde vermogensbeheerkosten.

(j) Overige baten

Overige baten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

(k) Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop ze betrekking hebben.

(l) Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop ze betrekking hebben.

(m) Wijziging voorziening pensioenverplichtingen en overige voorzieningen

- Pensioenopbouw

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin ze ontstaan. De (gedeeltelijk) premievrije opbouw van arbeidsongeschikten wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de ziekte is ontstaan.

- Toeslagverlening (korting)

De verhoging van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

- Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de technische voorziening wordt een rente van -/0,260% (2017: -/0,217%) toegevoegd op basis van de eenjaarsrente op de interbancaire swapmarkt primo verslaggevingsperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

- Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening zijn voorzien.

- Wijziging marktrente

De wijziging marktrente op balansdatum als gevolg van wijzigingen in de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

- Wijzigingen uit hoofde van overdracht van rechten

Het saldo van de actuariële inkomende en uitgaande waardeoverdrachten wordt toegerekend aan de periode waarop het betrekking heeft.

- Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van de actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

- Overige wijzigingen

De overige mutaties worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

(n) Saldo overdracht van rechten

Waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment van de overdracht van de pensioenverplichtingen.

(o) Overige lasten

Overige lasten zijn toegerekend aan periode waarop ze betrekking hebben.

(p) Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Geldmiddelen bestaan alleen uit liquide middelen (direct opeisbare banktegoeden).

5 Beleggingen

(a) Mutatieoverzicht beleggingen

	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarde	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal beleggingen
Stand per 1 januari 2017 exclusief allocaties	111.307	415.715	668.925	86.347	101.914	1.384.208
Aankopen	131.595	248.077	1.050.917	6.219	478.354	1.915.162
Verkopen	-108.853	-200.374	-1.034.556	-68.597	-538.484	-1.950.864
Verkoopresultaten & waarde wijzigingen	1.598	37.953	-5.393	-9.892	42	24.308
Stand per 31 december 2017 exclusief allocaties	135.647	501.371	679.893	14.077	41.826	1.372.814
Lopende interest *			5.188	2.928		8.116
Liquide middelen					8.350	8.350
Her-rubricering derivaten naar overige schulden				8.852		8.852
Stand per 31 december 2017 inclusief allocaties	135.647	501.371	685.081	25.857	50.176	1.398.132
Her-classificatie Cashfunds			41.826		-41.826	0
Stand per 31 december 2017 inclusief allocaties na her-classificatie	135.647	501.371	726.907	25.857	8.350	1.398.132
Stand per 1 januari 2018 exclusief allocaties na her-classificatie	135.647	501.371	721.719	14.077	0	1.372.814
Aankopen	149.657	232.721	730.772	8.455		1.121.605
Verkopen	-152.673	-254.027	-705.625	11.917		-1.100.408
Verkoopresultaten & waarde wijzigingen	-9.422	-34.763	-9.523	-13.199		-66.907
Stand per 31 december 2018 exclusief allocaties	123.209	445.302	737.343	21.250	0	1.327.104
Lopende interest *			5.455	3.450		8.905
Liquide middelen					5.755	5.755
Her-rubricering derivaten naar overige schulden				8.326		8.326
Stand per 31 december 2018 inclusief allocaties	123.209	445.302	742.798	33.026	5.755	1.350.090

Tabel 23

* Onder de lopende intrest is in 2018 de rekening bondcoupon opgenomen waarbij wordt aangesloten op de bedragen in het vermogensbeheerverslag. Deze was in 2017 opgenomen onder de beleggingsdebiteuren. De cijfers van 2017 zijn hierop aangepast.

Schattingen en oordelen

Zoals vermeld in de toelichting zijn de beleggingen van het Fonds allemaal gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Voor sommige andere financiële instrumenten, zoals beleggingsvorderingen en – schulden, geldt dat de boekwaarde de actuele waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de actuele waarde.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingsmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar vier verschillende waarderingsniveaus:

- Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt;
- Niveau 2: Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties;

- Niveau 3: De waarde wordt direct of indirect vastgesteld met de netto contante waarde berkening. Daarnaast vallen derivaten die volgens een waarderingmethode worden vastgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata, onder deze categorie.
- Niveau 4: Andere geschikte methode. De waarde van deze financiële instrumenten wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Op basis van deze indeling kan de beleggingsportefeuille (inclusief liquide middelen, maar exclusief lopende interest en de negatieve derivaten) als volgt worden samengevat waarbij de cijfers 2017 voor een betere vergelijking zijn aangepast naar aanleiding van en verbeterde lookthrough van de beleggingen:

<i>(In duizenden euro's)</i>	Markt Modellen				
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Totaal
Ultimo 2017					
Vastgoedbeleggingen	133.992			1.655	135.647
Aandelen	501.371				501.371
Vastrentende waarden	721.719				721.719
Derivaten	144		13.933		14.077
Overige beleggingen	8.350				8.350
	1.365.576	0	13.933	1.655	1.381.163
<i>(In duizenden euro's)</i>	Markt Modellen				
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Totaal
Ultimo 2018					
Vastgoedbeleggingen	122.953			256	123.209
Aandelen	445.302				445.302
Vastrentende waarden	737.343				737.343
Derivaten	540		20.710		21.250
Overige beleggingen	5.755				5.755
	1.311.893	0	20.710	256	1.332.859

Tabel 24

De beleggingen in bovenstaande tabel zijn aangepast naar aanleiding van de herclassificatie van Cashfunds van overige beleggingen naar vastrentende waarden.

(b) Vastgoedbeleggingen

<i>(In duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Indirect vastgoed (participaties in beleggingsfondsen)	123.209	135.647
Totaal	123.209	135.647

Tabel 25

(c) Aandelen

<i>(in duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Aandelen beleggingsfondsen	442.682	433.091
Aandelen	2.620	68.280
Totaal	445.302	501.371

Tabel 26

(d) Vastrentende waarden

<i>(in duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Obligaties (direct)	466.718	458.639
Obligatie beleggingsfondsen (indirecte)	214.493	221.254
Cashfunds	56.132	41.826
Lopende interest	5.455	5.188
Totaal	742.798	726.907

Tabel 27

Voor de in portefeuille aanwezige swaps wordt collateral ontvangen, welke wordt herbelegd in geldmarktfondsen (ILF Cashfunds).

(e) Derivaten

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities exclusief de lopende interest (EUR 3.450) ultimo 2018:

<i>(in duizenden euro's)</i>	Contractomvang			
	Volume	Saldo waarde	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva
Valutacontracten	3.168.249	713	2.043	-1.330
Aandelenderivaten	6	100	396	-296
Rentederivaten	801.754	20.437	27.137	-6.700
<i>Interest Rate Swaps</i>	748.198	20.079	26.564	-6.485
<i>Bond Futures</i>	22.900	441	441	0
<i>Credit Default Swaps</i>	30.656	-83	132	-215
Totaal	3.970.009	21.250	29.576	-8.326

Tabel 28

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities exclusief de lopende interest (EUR 2.928) ultimo 2017:

<i>(in duizenden euro's)</i>	Contractomvang			
	Volume	Saldo waarde	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva
Valutacontracten	312.738	2.315	2.476	-161
Aandelenderivaten	64	144	299	-155
Rentederivaten	558.548	11.618	20.154	-8.536
<i>Interest Rate Swaps</i>	470.432	11.469	19.687	-8.218
<i>Bond Futures</i>	55.555	-207	102	-309
<i>Credit Default Swaps</i>	32.561	356	365	-9
Totaal	871.350	14.077	22.929	-8.852

Tabel 29

(f) Overige beleggingen

<i>(in duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Liquide middelen	5.755	8.350
Totaal	5.755	8.350

*Tabel 30***6 Vorderingen en overlopende activa**

<i>(in duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Vordering op sponsor(s)	1.987	1.935
Inkoopsommen	1.990	3.498
Beleggingsdebiteuren *	1.172	453
Overige vorderingen en overlopende activa	2	1
Totaal	5.151	5.887

Tabel 31

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar. De vorderingen zijn opgenomen na aftrek van voorziening voor mogelijke oninbaarheid van EUR 0 (ultimo 2017: EUR 0).

* De beleggingsdebiteuren zijn aangepast i.v.m. de lopende intrest van de bond coupon die ten onrechte hieronder was opgenomen.

7 Overige activa

<i>(in duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Liquide middelen	1.905	310
Totaal	1.905	310

Tabel 32

De saldi staan ter vrije beschikking van het Fonds.

8 Stichtingskapitaal en reserves

Het mutatieoverzicht is als volgt:

<i>(in duizenden euro's)</i>	Stichtings- kapitaal	Algemene reserve	Premie- egaliserie- reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2017	0	100.303	3.084	103.387
Bestemming saldo van baten en lasten	0	56.864	0	56.864
Dotatie premie-egaliseriereserve	0	0	1.916	1.916
Stand per 31 december 2017	0	157.167	5.000	162.167
Stand per 1 januari 2018	0	157.167	5.000	162.167
Bestemming saldo van baten en lasten	0	-78.866	0	-78.866
Dotatie premie-egaliseriereserve	0	0	0	0
Stand per 31 december 2018	0	78.301	5.000	83.301

Tabel 33

9 Dekkingsgraad, vermogenspositie en herstelplan

De dekkingsgraad is ultimo jaar als volgt:

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
	%	%
Nominale dekkingsgraad	106,3	112,9
Reële dekkingsgraad	91,7	90,5
Beleidsdekkingsgraad	112,1	111,4

Tabel 34

Het Fonds heeft per 31 december 2018 een dekkingoverschot en een reservetekort.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het Fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het Fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting 12 'Risicobeheer'.

Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) vereist eigen vermogen op 31 december:

<i>(in duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Eigen vermogen	78.301	157.167
Minimaal vereist eigen vermogen	51.811	50.568
Vereist eigen vermogen (strategische mix)	276.374	290.315
Vereist eigen vermogen (feitelijke mix)	264.451	290.031

Tabel 35

De dekkingsgraad en de aanwezige solvabiliteit zijn berekend zonder de premie-egaliserie reserve (EUR 5.000).

Herstelplan

De aanwezige solvabiliteit is lager dan het vereist eigen vermogen. Het Fonds bevindt zich in een situatie van reservetekort. Een reservetekort dient binnen de wettelijke termijn te worden opgelost. Vanwege het reservetekort geldt voor het Fonds een herstelplan. Dit herstelplan is 30 maart 2019 bij DNB ingediend en door DNB ongewijzigd goedgekeurd.

Een nadere toelichting op het herstelplan is opgenomen in het bestuursverslag.

10 Technische voorzieningen voor pensioenverplichtingen

Het mutatieoverzicht voor de technisch voorziening voor pensioenverplichtingen is als volgt:

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Stand per 1 januari	1.217.482	1.234.744
Pensioenopbouw	28.075	30.740
Toeslagverlening	4.322	1.699
Rentetoevoeging	-3.157	-2.674
Onttrekking pensioenuitkeringen	-31.162	-30.228
Onttrekking pensioenuitvoeringskosten	-655	-635
Wijziging markttrente	47.624	-16.089
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-7.772	-271
Wijziging actuariële uitgangspunten	-11.850	0
Overige wijzigingen	-597	196
Stand per 31 december	1.242.310	1.217.482

Tabel 36

De technische voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën deelnemers als volgt samengesteld:

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Actieven en arbeidsongeschikten	527.188	501.323
Pensioengerechtigden	517.970	499.071
Gewezen deelnemers	170.160	190.767
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	26.992	26.321
Totaal stand ultimo	1.242.310	1.217.482

Tabel 37

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met tot 1 januari 2018 een pensioenleeftijd van 67 jaar. Per 1 januari 2018 heeft de sekseneutrale omzetting plaatsgevonden van de opgebouwde aanspraken met pensioenleeftijd 67 naar aanspraken met pensioenleeftijd van 68 jaar.

Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,875%, van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. Tevens bestaat er recht op nabestaanden- en wezenpensioen.

Jaarlijks beslist het bestuur van het Fonds de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst.

De belangrijkste kenmerken van de regeling zijn opgenomen in het bestuursverslag.

Toeslagverlening

De toeslagen op pensioenrechten en pensioenaanspraken worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur van het Fonds. Er bestaat een ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen. De daadwerkelijke toeslag in een jaar is voorwaardelijk en is afhankelijk van de hoogte van de beschikbare middelen. De toeslag bedraagt maximaal de stijging van de consumentenprijsindex (CPI, afgeleid), zoals vastgesteld door het CBS. Als referentieperiode wordt gebruikt juli tot juli.

Er is geen recht op toekomstige toeslagen. Het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst wordt geïndexeerd. Het Fonds heeft geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagen. Toeslagen zijn afhankelijk van de middelen van het Fonds.

Onder het nFTK worden strengere eisen gesteld aan de toeslagverlening door pensioenfondsen. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar het bestuursverslag.

Het bestuur heeft in de vergadering van 7 december 2018 besloten over toeslagverlening op de pensioenaanspraken per 1 januari 2019. De pensioenrechten en pensioenaanspraken zijn dit jaar met 0,35 % (2017: 0,14%) geïndexeerd. Bij de bepaling van de voorziening voor pensioenverplichtingen is met dit besluit rekening gehouden.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met $-/- 0,260\%$ (2017: $-/- 0,217\%$) op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Ottrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

In de technische voorziening pensioenverplichting is een opslag van 2,1% (2017: 2,1%) voor toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling opgenomen. De benodigde technische voorziening zoals deze gepresenteerd is, gaat uit van voortzetting van de uitvoeringsovereenkomst. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Vanaf 1 januari 2015 wordt de nieuwe door DNB voorgeschreven UFR gehanteerd.

De ontwikkeling van de marktrente vanaf 2016 tot en met 2018 is als volgt:

	Gemiddelde rente
2018	1,33%
2017	1,45%
2016	1,27%

Tabel 38

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

De wijziging uit hoofde van overdracht van rechten bestaat uit onderstaand resultaat:

(in duizenden euro's)	2018	2017
Inkomende waardeoverdrachten	3.220	44
Uitgaande waardeoverdrachten	-10.992	-315
Totaal	-7.772	-271

Tabel 39

Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte en lang leven, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het Fonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een proces waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het Fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

In 2018 is overgegaan van de Prognosetafel AG2016 naar de Prognosetafel AG2018. Tevens heeft introductie van de nieuwe fonds specifieke correctiefactoren plaatsgevonden. Deze correctiefactoren zijn vastgesteld op basis van een sterfteonderzoek van Willis Towers Watson.

In de volgende tabel zijn de verschillende effecten ten aanzien van het resultaat op wijziging grondslagen en methoden weergegeven.

(in duizenden euro's)	2018	2017
Overgang AG-prognosetafel 2018	11.542	
Introductie nieuwe correctiefactoren	798	
Wijziging methodiek AOW-garantie (2% garantie)	-220	
Opvoer toekomstige stijging pensioengrondslag AO-ers in schadereserve	-453	
Wijziging methodiek waardering risico partnerpensioen bij AO-ers	183	
Totaal	11.850	0

Tabel 40

Wijziging methodiek AOW-garantie:

Werknemers die voor Thales in het buitenland hebben gewerkt, hebben recht op een AOW-garantie in verband met het mislopen aan AOW over deze periode. Deze AOW-garantie wordt jaarlijks onvoorwaardelijk verhoogd met de stijging van de AOW. Tot op heden werd deze stijging niet opgenomen in de berekening van de AOW-garantie voorziening. Dit is per boekjaar 2018 gewijzigd.

Toekomstige stijging pensioengrondslag AO-ers:

Jaarlijks worden de salarissen van de arbeidsongeschikten verhoogd op basis van de loonindex Metalektro. Hier werd tot op heden geen rekening mee gehouden bij het bepalen van de schadereserve voor de arbeidsongeschikten. Met ingang van boekjaar 2018 is dit aangepast en wordt rekening gehouden met een toekomstige stijging van de pensioengrondslag met 2% per jaar.

Wijziging methodiek waardering risico partnerpensioen bij AO-ers:

In boekjaar 2017 is bij de bepaling van de voorziening voor het partnerpensioen op risicobasis voor de arbeidsongeschikten uitgegaan van een levenslangrisico. De dekking van het partnerpensioen eindigt echter op pensioendatum. Deze berekeningsmethodiek is in 2018 gecorrigeerd.

Overige wijzigingen

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Resultaat op sterfte	-447	842
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	215	-366
Conversie van aanspraken	-168	705
Aanvulling tot minimumgarantiepensioen	0	0
Toekenning ongehuwdenouderdomspensioen	0	0
Overige	-197	-985
Totaal	-597	196

Tabel 41

11 Overige schulden en overlopende passiva

<i>(in duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Derivaten	8.326	8.852
Waardeoverdrachten	440	0
Ontvangen Collateral	20.076	11.833
Nog te betalen pensioenen	0	9
Belastingen en premies sociale verzekeringen	735	758
Beleggingscrediteuren	214	1.472
Overige schulden	1.744	1.756
Totaal	31.535	24.680

Tabel 42

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

12 Risicobeheer

Het Fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. Het bestuur heeft de ambitie om het risicomanagement de komende periode verder te versterken. Tevens wil het bestuur in het risicomanagement nadrukkelijk onderscheid aanbrengen tussen strategisch en operationeel risicomanagement. Dit beleid is verwoord in de ABtN van het Fonds. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's.

Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vinden plaats na analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van een Asset Liability Management-studie (ALM-studie) die in 2016 is uitgevoerd. Ook het crisisplan dat door het Fonds is opgesteld, is verwerkt in onderstaande toelichting op de risico's en vindt zijn weerslag in het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/afdekkingsinstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid.

De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders. De mandaten zijn gericht op actief vermogensbeheer. In sommige markten wordt passief vermogensbeheer toegepast. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Solvabiliteitsrisico

De belangrijkste doelstelling van het Fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. De belangrijkste ratio, die de solvabiliteit van een pensioenfonds weergeeft betreft de dekkingsgraad. De actuele dekkingsgraad is in 2018 gedaald van 112,9% naar 106,3%.

Indien de solvabiliteit van het Fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het Fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het financieel toetsingskader is erop gericht dat risico's van pensioenfondsen adequaat worden beheerd en beheerst. Een pensioenfonds moet op elk moment genoeg bezittingen hebben om aan zijn verplichtingen te kunnen voldoen. Daarnaast moet er een extra buffer aan eigen vermogen aanwezig zijn. Bij aanwezigheid van dat eigen vermogen wordt onder de voorgeschreven veronderstellingen met een zekerheid van 97,5 procent voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de technische voorzieningen.

De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB vastgestelde solvabiliteitstoets (S-toets), waarin het financieel toetsingskader 10 risicocategorieën onderscheidt. Daarbij worden de risicocategorieën S7

(liquiditeitsrisico), S8 (concentratierisico) en S9 (operationeel risico) gelijk aan nul gesteld, omdat het resterende risico (na beheersmaatregelen) zeer gering wordt geacht. Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

(in duizenden euro's)	Ultimo 2018 – Strategisch mix – Evenwichts situatie	Ultimo 2018 – Feitelijke mix – Evenwichts situatie	Ultimo 2017 – Strategisch mix – Evenwichts situatie	Ultimo 2017 – Feitelijke mix – Evenwichts situatie
Buffers:				
S1 Renterisico	26.403	24.943	28.751	29.081
S2 Risico zakelijke waarden	218.576	203.437	223.459	225.676
S3 Valutarisico	54.749	56.358	68.537	59.385
S4 Grondstoffenrisico				
S5 Kredietrisico	62.986	67.016	70.326	69.570
S6 Verzekeringstechnisch risico	32.371	32.371	31.653	31.653
Diversificatie-effect	-132.242	-133.099	-152.546	-145.465
S10 Actief beheer risico	13.531	13.425	20.135	20.131
Vereist eigen vermogen	276.374	264.451	290.315	290.031
Aanwezig eigen vermogen	78.301	78.301	157.167	157.167
Tekort	-198.073	-186.150	-133.148	-132.864

Tabel 43

Bij de berekening van de buffers past het Fonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de feitelijke beleggingsmix in de evenwichtssituatie.

Marktrisico (S1-S4)

Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en omvat het prijs(koers)risico, valutarisico en het renterisico. De strategie van het Fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst door BlackRock en NN IP in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ongunstige veranderingen in de marktrente.

Het renterisico wordt dynamisch afgedekt tussen de 50 en 80% van de verplichtingen. Het niveau van afdekking varieert afhankelijk van de rentestand en dekkingsgraad. De mate van afdekking wordt op dag-basis gemonitord en waar nodig aangepast. Er is een matching van activa en passiva over de verschillende looptijden zodat rekening wordt gehouden met de absolute hoogte en vorm van de yieldcurve voor verplichtingen. De benodigde duratie wordt verkregen uit de vastrentende portefeuilles in combinatie met een LDI portefeuille. Het Fonds hedged het renterisico tegen marktcurve.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duratie. De duratie is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddeld resterende looptijd in jaren.

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
Duratie vastrentende waarden (voor derivaten)	9,4 jaar	9,5 jaar
Duratie vastrentende waarden (na derivaten)	18,5 jaar	18,6 jaar
Duratie (nominale) pensioenverplichtingen	17,0 jaar	17,2 jaar

Tabel 44

In de balanswaarde van de vastrentende waarden in bovenstaande tabel zijn de cashfunds opgenomen. Er is geen rekening gehouden in deze balanswaarde met de opgelopen rente en de aan de vastrentende waarden gealloceerde liquide middelen.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar contractuele looptijd is als volgt:

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
	%	%
Resterende looptijd < 1 jaar	0	5
Resterende looptijd 1 < > 5 jaar	24	22
Resterende looptijd 5 < > 10 jaar	27	27
Resterende looptijd > 10 jaar	49	46
Totaal vastrentende waarden	100	100

Tabel 45

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die worden veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten) zoals opties en futures.

De verdeling naar regio van de vastgoedbeleggingen, aandelen en vastrentende waarden is weergegeven in onderstaande tabel waarbij de cijfers 2017 zijn aangepast op basis van de verbeterde look through:

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
	%	%
EU	49	49
Rest van Europa	3	3
Noord-Amerika	36	36
Pacific	6	6
Zuidoost-Azië	3	3
Andere	3	3
Totaal beleggingen naar regio	100	100

Tabel 46

De segmentatie van vastgoed naar regio is als volgt:

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
	%	%
EU	40	41
Overig Europa	3	3
Verenigde Staten	40	40
Pacific	17	15
Azië	0	0
Overige	0	1
Totaal vastgoedbeleggingen incl. liquide middelen	100	100

Tabel 47

De segmentatie van aandelen naar regio is als volgt:

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
	%	%
EU	27	30
Overige Europa	4	4
Noord Amerika	47	45
Pacific	10	11
Azië	9	8
Overige	3	2
Totaal beleggingen in aandelen	100	100

Tabel 48

De segmentatie van de vastrentende waarde naar regio is als volgt:

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
	%	%
EU	62	63
Overige Europa	3	3
Verenigde Staten	28	29
Pacific	1	1
Azië	1	1
Overige	5	3
Totaal beleggingen in vastrentende waarden	100	100

Tabel 49

Valutarisico (S3)

Niet-euro beleggingen leiden tot een valutarisico. Het Fonds dekt binnen zakelijke waarden strategisch 50,0% van het valutarisico van het Britse Pond, de Amerikaanse Dollar en de Japanse Yen af.

Einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten EUR 0,7 miljoen (2017; EUR 2,3 miljoen). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

De beleggingen in vreemde valuta kunnen per categorie als volgt worden gespecificeerd:

(In duizenden euro's)	Ultimo 2018		Ultimo 2017	
	EUR	%	EUR	%
Vastgoedbeleggingen	100.342	32	106.985	31
Aandelen	364.502	117	400.384	117
Vastrentende waarden	250.840	81	248.043	72
Derivaten	-414.264	-133	-421.835	-123
Overige	9.386	3	10.068	3
Totaal beleggingen in vreemde valuta	310.806	100	343.645	100

Tabel 50

De getoonde waarden zijn inclusief negatieve waarden derivaten (8.326) en liquide middelen (5.755). De vergelijkende cijfers 2017 zijn aangepast in verband met een verbeterde look through.

De valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

<i>(In duizenden euro's)</i>	Ultimo 2018 (voor)	Valuta derivaten	Ultimo 2018 netto positie (na)	Ultimo 2017 netto positie (na)
EUR	606.497	415.558	1.022.055	1.037.518
GBP	56.676	-28.640	28.036	27.404
JPY	49.760	-31.668	18.092	28.703
USD	495.411	-357.127	138.284	158.916
CAD	5.140	-369	4.771	6.812
SEK	10.779	0	10.779	9.638
DKK	8.705	-714	7.991	8.839
HKD	19.456	-13	19.443	16.849
CHF	15.570	0	15.570	13.880
Overige	63.774	4.064	67.838	72.604
Totaal valutapositie	1.331.768	1.091	1.332.859	1.381.163

Tabel 51

Een restrisico betreft de categorie overige valuta; deze valuta betreffen valuta in opkomende markten en/of hebben een correlatie met de USD. Het bestuur heeft besloten om deze risico's niet af te dekken. De vergelijkende cijfers 2017 zijn aangepast in verband met een verbeterde look through.

Kredietrisico(S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het Fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht waarop het Fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over the Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het Fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het Fonds financiële verliezen lijdt. Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het Fonds.

Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het Fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementsysteem functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied.

Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het Fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het Fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille kan het volgende overzicht worden gegeven:

	Ultimo 2018	Ultimo 2017
	%	%
AAA	14	17
AA	23	19
A	22	16
BBB	32	35
Lager dan BBB	7	8
Geen rating	2	5
Totaal beleggingen naar kredietwaardigheid	100	100

Tabel 52

Voor de bepaling van de rating wordt afhankelijk van beschikbaarheid gebruik gemaakt van S&P en Moody's en Fitch.

Verzekeringstechnische risico's (S6)

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn de risico's van:

- Langleven
- Overlijden
- Arbeidsongeschiktheid
- toeslagrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Het overlijdensrisico betekent dat het Fonds in geval van overlijden mogelijk nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het Fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het Fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en voor het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Er wordt een voorziening voor zieke deelnemers opgevoerd ter dekking van toekomstige schades in verband met arbeidsongeschiktheid. Deze voorziening wordt gevoed door de beschikbare opslag voor arbeidsongeschiktheidsrisico's in de premie. Jaarlijks valt een deel van de voorziening voor zieke deelnemers vrij ter dekking van de ontstane schades.

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur van het Fonds om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd, is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Echter, dit is afhankelijk van de hoogte van de dekkingsgraad van het Fonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het Fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn.

Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

Ultimo 2018 zijn er voldoende obligaties en cashfunds, die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Daarnaast is er een cash flow planning gemaakt met een horizon van 1 jaar, die maandelijks wordt aangepast op recente ontwikkelingen.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

De volgende posten vormen een concentratierisico:

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018 Bedrag	% van balanstotaal	2017 Bedrag	% van balanstotaal
Vastgoedbeleggingen				
Northern Trust UCITS Common Co	36.787	2,8		
NN Global Real Estate Fund			29.755	2,2
Aandelen				
iShares Core S&P 500 ETF	135.924	10,3	149.883	10,9
BlackRock Global Funds - Europ	83.487	6,3	102.091	7,4
NN North America Fund	72.413	5,5	79.839	5,8
NN Europe Fund	46.535	3,5	52.271	3,8
BlackRock Global Funds - Emerg	41.554	3,1	45.436	3,3
iShares Core MSCI Japan IMI UC	28.097	2,1	33.184	2,4
Vastrentende waarden				
Franse staatsobligaties	82.561	6,2	74.758	5,4
Duitse staatsobligaties	70.610	5,3	68.863	5,0
NN Euro Credit Fund - Z	62.567	4,7	60.579	4,4
NN L US Credit	60.509	4,6	60.624	4,4
Institutional Cash Series PLC	56.132	4,2	41.826	3,0
BlackRock Global Funds - Emerg	26.648	2,0		

Tabel 53

* opgesteld op basis van directe beleggingen, niet op look through basis.

In het algemeen geldt dat het concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuilles in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van leningen die sterk sectorgebonden is, kan voor deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het Fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoort. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij BlackRock en NN IP. Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level agreements afgesloten. De afhankelijkheid van deze partijen wordt beheerst doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij custodian KAS BANK.

De pensioenuitvoering is tot 1 januari 2019 ondergebracht bij Aon Hewitt. Met Aon Hewitt is een overeenkomst en een service level agreement afgesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders en Aon Hewitt door middel van performance rapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402 rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's, worden door het Fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Actief beheer risico (S10)

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel)portefeuille vastgelegde benchmark.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert. waardoor beleggingen van het Fonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde verliezen. Net als voor andere marktpartijen is dit risico voor het Fonds niet beheersbaar.

13 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Contractuele verplichtingen

Het Fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met Centric PAIS vanaf 1 januari 2019. Deze uitbestedingsovereenkomst is vanaf 1 januari 2019 voor een periode van 5 jaar. De jaarlijks te betalen vergoeding bedraagt circa EUR 0,412 miljoen voor 2019. Voor de jaren erna bedraagt de vergoeding circa EUR 0,473 miljoen.

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd door twee externe vermogensbeheerders: BlackRock en NN IP. Met de vermogensbeheerders zijn overeenkomsten afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. Ter controle van performance rapportages en beleggingsadministratie is een contract gesloten met de KAS BANK.

Het Fonds heeft eind 2018 EUR 20,3 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van Liquiditeiten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Eind 2018 is €0,1 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van Liquiditeiten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Eind 2018 is €1,9 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van (staats) obligaties in verband met initial margin van derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden.

Het Fonds heeft eind 2018 EUR 0,2 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van (staats) obligaties als gevolg van de positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

In de uitvoeringsovereenkomst is vastgelegd dat in het geval van eenzijdige opzegging van de uitvoeringsovereenkomst door de werkgever de werkgever 0,5% voorziening pensioenverplichtingen verschuldigd is ter gedeeltelijke financiering van toekomstige uitvoeringskosten

Investeringsverplichtingen

Er bestaan per balansdatum geen investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde commitments).

14 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen; het Fonds, de werkgever, de bestuurders, andere beleidsbepalers en werknemers van het Fonds.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar toelichting 20. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het Fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Overige transacties met verbonden partijen

Inzake de uitvoeringsovereenkomst tussen Fonds en werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

De afspraken tussen het Fonds en de werkgever over de uitvoering van de pensioenovereenkomst tussen werkgever en werknemers zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst die voldoet aan de Pensioenwet. Sinds 1 januari 2016 is de pensioenregeling een CDC-regeling en is de uitvoeringsovereenkomst hierop aangepast.

In de uitvoeringsovereenkomst zijn de volgende onderwerpen vastgelegd:

- Verplichtingen van de werkgever, zoals het aanmelden van nieuwe werknemers en doorgeven van mutaties.
- De (totale) doorsneepremie dient door de werkgever betaald te worden en bedraagt in 2018 27,1% van de som van pensioengrondslagen van alle deelnemers.
- De werkgever houdt de bijdrage van de werknemers in op het salaris. De deelnemersbijdrage is vastgelegd in het pensioenreglement van het Fonds en bedraagt thans 40% van de doorsneepremie.
- De doorsneepremie wordt in twaalf termijnen ter beschikking gesteld aan het Fonds.
- Bijstorten is niet opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst.

De overeenkomst heeft een onbepaalde looptijd en kan zes maanden voor het einde van het kalenderjaar worden opgezegd.

De doorsneepremie kan nimmer minder zijn dan de kostendekkende premie conform het Financieel Toetsingskader en wordt uitgedrukt als een percentage van de som van pensioengrondslagen van alle deelnemers.

Bij bepaling van de kostendekkende premie wordt geen rekening gehouden met een opslag ter financiering van het voorwaardelijke toeslagbeleid. Financiering van het toeslagbeleid vindt derhalve plaats op basis van overrendementen.

De kostendekkende premie wordt bepaald op basis van de fondsgrondslagen. Uitgangspunt bij de bepaling van de gedempte kostendekkende premie – in enig jaar – is de gemiddelde nominale rentetermijnstructuur Financieel Toetsingskader over een periode van 5 jaar en de solvabiliteitsopslag. Beiden worden vastgesteld per 1 oktober voorafgaand aan het kalenderjaar. Met solvabiliteitsvrijval over uitkeringen wordt uitsluitend rekening gehouden indien en voor zover dat conform wet- en regelgeving is toegestaan.

Het Fonds verleent zijn medewerking aan de uitvoering van de pensioenovereenkomst, zoals vastgelegd in het pensioenreglement. Het Fonds stelt een pensioenreglement op en wijzigt dit overeenkomstig de bepalingen uit de statuten en het pensioenreglement. De pensioenovereenkomst is opgenomen in het pensioenreglement. Het pensioenreglement is in overeenstemming met de bepalingen uit de overeenkomst. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken van de deelnemers worden aangepast.

15 Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Werkgeversgedeelte	13.905	13.890
Werknemersgedeelte	9.323	9.269
Totaal premiebijdragen exclusief VXOP	23.228	23.159
VXOP premie	1.999	3.498
Totaal premiebijdragen	25.227	26.657

Tabel 54

De totale bijdrage van werkgever en werknemers (exclusief VXOP) bedraagt 27,1% (2017: 28,5%) van de pensioengrondslag som.

De kostendekkende, de gedempte en de feitelijke premie zijn als volgt:

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Feitelijke premie(exclusief VXOP)	23.228	23.159
Feitelijke premie(inclusief VXOP)	25.227	26.657
Kostendekkende premie	32.577	32.486
Gedempte kostendekkende premie	20.164	20.154

Tabel 55

De samenstelling van de premies 2018 is als volgt:

2018	Feitelijke Premie (inclusief VXOP)	Gedempte kostendekkende premie	Ongedempte kostendekkende premie
Actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies voor risico fonds	12.390	12.390	25.357
Opslag voor directe kosten	565	565	565
Opslag voor toekomstige kosten	243	243	501
Solvabiliteitsopslag	3.007	3.007	6.154
Inkoop VXOP aanspraken	1.999		
Bedrag voor voorwaardelijke toeslagverlening	3.959	3.959	
Premiedeel opslagen op gedempte kostendekkende premie	3.064		
Totaal premiebijdragen	25.227	20.164	32.577

Tabel 56

De samenstelling van de premies 2017 is als volgt:

2017	Feitelijke Premie (inclusief VXOP)	Gedempte kostendekkende premie	Ongedempte kostendekkende premie
Actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies voor risico fonds	12.549	12.549	26.274
Opslag voor directe kosten	494	494	494
Opslag voor toekomstige kosten	247	247	520
Solvabiliteitsopslag	2.482	2.482	5.198
Inkoop VXOP aanspraken	3.498		
Bedrag voor voorwaardelijke toeslagverlening	4.382	4.382	
Premiedeel opslagen op gedempte kostendekkende premie	3.005		
Totaal premiebijdragen	26.657	20.154	32.486

Tabel 57

16 Beleggingsresultaten risico pensioenfondsen

	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
2018				
Vastgoedbeleggingen	6.179	-9.471		-3.292
Aandelen	6.429	-34.714		-28.285
Vastrentende waarden	12.987	-9.523		3.464
Derivaten	6.038	-12.728		-6.690
Rente en valutaresultaten	193	-18		175
Kosten vermogensbeheer*			-3.205	-3.205
Totaal	31.826	-66.454	-3.205	-37.833
2017				
Vastgoedbeleggingen	2.327	1.520		3.847
Aandelen	6.225	38.030		44.255
Vastrentende waarden	11.421	-5.393		6.028
Derivaten	5.491	-9.891		-4.400
Rente en valutaresultaten	-977	106		-871
Kosten vermogensbeheer*			-2.452	-2.452
Totaal	24.487	24.372	-2.452	46.407

Tabel 58

* De rebates zijn in 2018 onder de directe beleggingsopbrengsten opgenomen en de vergelijkende cijfers 2017 zijn daarop aangepast.

De kosten van vermogensbeheer van EUR 3.205 (2017: EUR 2.452) omvatten de kosten die direct bij het Fonds in rekening zijn gebracht en geschatte kosten voor nog niet ontvangen facturen.

Deze kosten bestaan voor EUR 2.574 (2017: EUR 2.076) uit vergoedingen voor BlackRock, inclusief kosten voor strategisch advies van EUR 423 (2017: EUR 403). Daarnaast is er voor EUR 754 (2017: EUR 695) aan kosten betaald, die zijn gerelateerd aan bewaarloon en overige administratie vergoedingen. De overige advieskosten vermogensbeheer bedragen EUR 43 (2017: EUR 33) en zijn voor de externe adviseur van de beleggingsadviescommissie en voor fiscaal adviseur KPMG Meijburg.

In de kosten vermogensbeheer is ook een btw-teruggave van EUR -158 (2017: EUR -181) opgenomen. Dit betreft de btw die is betaald in het boekjaar 2017, maar welke in 2018 is ontvangen.

In de rente en valutaresultaten is onder de directe beleggingsopbrengsten een rebate opgenomen van EUR 469. Deze rebate wordt door NN IP verstrekt, omdat met het Fonds afwijkende afspraken zijn gemaakt over de te betalen beheerfee. De kosten die door NN IP aan het Fonds in rekening worden gebracht, worden ten laste gebracht van de beleggingsopbrengsten. In 2018 bedroegen de totale beheerkosten van NN IP EUR 1.011 (2017: EUR 972).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2018 EUR 2.618 (2017 EUR 4.200). In het bestuursverslag zijn deze kosten verder toegelicht.

17 Overige baten

Overige baten indien aanwezig betreffen de opbrengsten in verband met uitgevoerde vereveningen van pensioenen en afrondingsverschillen tussen ingehouden en afgedragen belastingen.

18 Pensioenuitkeringen

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Ouderdomspensioen	27.690	26.731
Arbeidsongeschiktheidspensioen	280	276
Partnerpensioen	3.197	2.977
Wezenpensioen	38	42
Afkopen	30	227
Totaal	31.235	30.253

Tabel 59

De toeslagverlening van de uitkeringen zoals vastgesteld door het bestuur in de bestuursvergadering van 7 december 2018 bedraagt 0,35% (2017: 0,14%).

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan 474,11 euro bruto (2017: 465,94 euro) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de pensioenwet.

19 Pensioenuitvoeringskosten

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Administratiekostenvergoeding	641	660
Adviseurs	137	147
Certificerend actuaaris	32	32
Accountant	59	58
Contributies en bijdragen	107	101
Overige	179	131
Totaal	1.155	1.129

Tabel 60

Aantal personeelsleden

Bij het Fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn van de werkgever. De hieraan verbonden kosten bedragen circa EUR 345 (2017: EUR 288) en zijn voor rekening van de werkgever. Derhalve zijn deze kosten niet verantwoord in de pensioenuitvoeringskosten van het Fonds. Uit het oogpunt van kosten transparantie worden deze kosten wel zichtbaar gemaakt in het bestuursverslag, waarbij een deel van de kosten wordt toegerekend aan vermogensbeheer en een deel van de kosten wordt toegerekend aan pensioenbeheer. De kosten over 2018 zijn gestegen ten opzichte van 2017. Dit wordt veroorzaakt door uitbreiding van het pensioenbureau met 0,6 fte en met een andere (fictieve) verdeling van de kosten.

Honoraria accountant

De volgende honoraria van KPMG Accountants N.V. zijn ten laste gebracht van het Fonds, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a BW.

<i>(in duizenden euro's)</i>	KPMG Accountants N.V.	Overig KPMG netwerk	Totaal KPMG
2018			
Onderzoek van de jaarrekening	59		59
Andere controleopdrachten			
Adviesdiensten op fiscaal terrein			
Andere niet controlediensten			
Totaal	59	0	59

Tabel 61

<i>(in duizenden euro's)</i>	KPMG Accountants N.V.	Overig KPMG netwerk	Totaal KPMG
2017			
Onderzoek van de jaarrekening	58		58
Andere controleopdrachten			
Adviesdiensten op fiscaal terrein			
Andere niet controlediensten			
Totaal	58	0	58

Tabel 62

20 Bezoldiging bestuurders

De bestuurders van het Fonds zijn onbezoldigd.

21 Saldo overdracht van rechten

<i>(in duizenden euro's)</i>	2018	2017
Inkomende waardeoverdrachten	-3.037	-99
Uitgaande waardeoverdrachten	12.076	260
Totaal	9.039	161

Tabel 63

Waardeoverdrachten betreft de ontvangst van of overdracht aan pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De koopsommen, die worden ontvangen, worden aangewend voor de inkoop van extra aanspraken. In 2018 heeft een collectieve waardeoverdracht plaats gevonden naar PME.

22 Overige lasten

In de overige lasten zijn onder andere de lasten opgenomen voor het vormen van de premie-egaliseringsreserve. Het verschil tussen de feitelijke premie en de gedempte kostendekkende premie in 2018 is EUR 3.064 (2017: EUR 3.005). Aangezien de premie-egaliseringsreserve is gemaximeerd op EUR 5.000, en dit maximum is bereikt wordt in 2018 geen bedrag (2017: EUR 1.916) toegevoegd aan de premie-egaliseringsreserve.

De overige lasten betreffen daarnaast betaalde transferprovisie en bankkosten.

23 Belastingen

De activiteiten van het Fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting

24 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het Fonds. Conform paragraaf 2.9 van de ABtN vastgesteld op 7 december 2018 stelt het bestuur jaarlijks de statutaire jaarrekening en staten voor DNB vast.

Het resultaat wordt in de algemene reserve opgenomen. Het voorstel is verwerkt in de balans per 31 december 2018.

25 Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan, die invloed hebben op het resultaat en/of het vermogen ultimo 2018, zoals deze in de jaarrekening zijn gepresenteerd.

Hengelo, 14 juni 2019

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland
Het Bestuur

Raad van Toezicht

Dhr. D.J.H. de Bruijn
Voorzitter

Dhr. G.J. Mulders
Penningmeester

Dhr. H.J.J. Debrauwer
Voorzitter Rvt

Dhr. J.H.E. Soepenber
Vice-voorzitter

Dhr. E.R. Stolp
Lid

Dhr. P. Priester
Lid RvT

Dhr. P.M. Dekker
Secretaris

Dhr. S.C.A. Tijhuis
Lid

Mw. K. Nauta
Lid RvT

Overige gegevens

Actuariële verklaring 2018

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Thales Nederland te Hengelo is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmederkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op 14.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven 700 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financiële beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch gelijk aan / hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Purmerend, 14 juni 2019

drs. B.A. Weijers AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland per 31 december 2018 en van het resultaat over 2018, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland (hierna: 'de Stichting') te Hengelo gecontroleerd.

De jaarrekening omvat:

- 1 de balans per 31 december 2018;
- 2 de staat van baten en lasten over 2018;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2018; en
- 4 de toelichting behorende tot de jaarrekening.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

MATERIALITEIT

- Materialiteit van EUR 14,0 miljoen
- Circa 1 % van het pensioenvermogen

KERNPUNTEN

- De waardering van technische voorzieningen

GOEDKEUREND OORDEEL

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 14 miljoen (2017: EUR 10,5 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van circa 1% van het pensioenvermogen per 31 december 2018. Over 2017 hanteerden wij een percentage van circa 0,8% van het pensioenvermogen. In 2018 hebben we dit percentage verhoogd om aan te sluiten bij hetgeen gebruikelijk is in de branche. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de beleidsdekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de EUR 700.000 rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan NN Investment Partners en BlackRock (Netherlands) B.V. De beleggingsadministratie is uitbesteed aan KAS Bank N.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan Aon Hewitt. De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door KAS Bank N.V. en

informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Aon Hewitt.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van KAS Bank N.V. en Aon Hewitt, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (ISAE 3402 type II-)rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverlener met vertegenwoordigers van de dienstverlener. Op basis daarvan evalueren wij de in de ISAE 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2018 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan NN Investment Partners, BlackRock (Netherlands) B.V., KAS Bank N.V. en Aon Hewitt.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie van de dienstverleners onderzocht.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants. KAS Bank N.V. heeft op grond van de overeenkomst met de Stichting aan een onafhankelijk accountant opdracht gegeven de informatie inzake beleggingen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting te controleren.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountant. In dit kader hebben wij de accountant schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant heeft, op onze instructie, de controle uitgevoerd met een materialiteit van EUR 14,0 miljoen en daarbij ook bijzondere aandacht besteed aan het hierna genoemde kernpunt van onze controle voor de waardering van beleggingen met schattingen.

De accountant heeft zijn bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken, het controledossier van de accountant beoordeeld en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd waaronder aansluiting van de vermogensbeheerrapportage met de financiële administratie en de jaarrekening.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemersgegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de technische voorzieningen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

De waardering van de technische voorzieningen

Omschrijving

De technische voorzieningen vormen een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de technische voorzieningen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de markttrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de technische voorzieningen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de technische voorzieningen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in noot 4 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de technische voorzieningen opgenomen. In noot 12 (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerende actuaire die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerende actuaire over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerende actuaire. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerende actuaire geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de technische voorzieningen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

Kerncijfers;

Karakteristieken van het Fonds;

Bestuursverslag;

Overige gegevens;

Bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie zoals vereist door Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken. Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.
- gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de uitbestede beleggingsadministratie aan KAS Bank N.V. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de uitbestede activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de activiteiten geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 14 juni 2019

KPMG Accountants N.V.

A.R.B. de Bruin RA

Bijlagen

Bijlage 1: Personalia

Benoemd uit voordracht van:
werk- werk- gepen-
gever nemers sioneer-
den

Bestuur

Dhr. D.J.H. de Bruijn (voorzitter, 13-08-1971)

VP Finance & CFO Germany bij Thales Deutschland
geen nevenfuncties

X

Dhr. J.H.E. Soepenbergh (vice-voorzitter, 29-05-1958)

HR Director bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. G.J. Mulders (penningmeester, 21-05-1957)

VP Technical Director AWS bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. P.M. Dekker (secretaris, 31-12-1955)

Quality Assurance Manager bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. E.R. Stolp (lid, 09-09-1956)

Advanced Studies Engineer bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. S.C.A. Tijhuis (lid, 18-06-1953)

Gepensioneerd
geen nevenfuncties

X

Adviseur vermogensbeheer

Dhr. A.T. Wouters (10-11-1957)

Head of Customized & Fiduciary Solutions bij BNP Paribas

Verantwoordingsorgaan

Dhr. D.R. Hoogenraad (05-10-1976)

Business Control Manager bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Mw. K.P. Keijzer-Klaasse (06-03-1962)

Contract Manager bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. E.C. Weening (22-06-1964)

Bid Manager bij Thales Nederland B.V.
nevenfuncties:

- voorzitter Energiecoöperatie Endona U.A.

X

Vervolg bijlage 1: Personalia

Benoemd uit voordracht van:
werk- werk- gepen-
gever nemers sioneer-
den

vervolg Verantwoordingsorgaan

Dhr. J.H. van Deemter (26-01-1966)

Supportability Engineering Expert bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. O. van der Zeeuw (19-10-1943)

Gepensioneerd
geen nevenfuncties

X

Dhr. J. van Rijn (01-08-1949)

Gepensioneerd
nevenfuncties:

- adviseur bij commercieel en bedrijfskundig advies De glanzende Kater

X

Raad van Toezicht

Dhr. H.J.J. Debrauwer (16-09-1952, voorzitter RvT)

Eigenaar Debrauwer Advies en (interim-)Management
nevenfuncties:

- bestuurslid bij pensioenfondsen Woningcoöperaties
- voorzitter bij stichting Pensioenfondsen Pensura
- lid van de Vereniging Interne Toezichthouders Pensioenfondsen
- secretaris Stichting "Accommodatie Prins Hendrik"
- interim voorzitter Centrale Cliëntenraad Zorginstelling Prisma
- bestuurslid "Vrienden van Prisma"
- voorzitter Beleggingscommissie pensioenfondsen Coram
- visitatiecommissies: pensioenfondsen Witteveen+Bos (voorzitter), pensioenfondsen Flexsecurity (voorzitter), pensioenfondsen Loodsen en pensioenfondsen Atradius

Dhr. P. Priester (05-08-1964, lid RvT)

Managing partner bij Xudoo Pensioenfondsenbestuur
nevenfuncties:

- lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfondsen Chemours Nederland
- lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfondsen Robeco
- uitvoerend Bestuurder Risk Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven
- voorzitter Raad van Toezicht Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Betonproductenindustrie
- uitvoerend bestuurder Stichting Bedrijfstakpensioenfondsen voor de Particuliere Beveiliging

Mw. K. Nauta (06-03-1983, lid RvT)

Strategisch Productmanager bij PGGM
nevenfuncties:

- Pensioenfondsenbestuurder, Pensioenfondsen Horeca & Catering

Bijlage 2: Benchmarks per beheerder

Benchmarks per ultimo 2018				
Categorie	Index	Beheerder	Gewicht mandaat beheerder	Gewicht totale portefeuille
NNIP				34.37%
Vastrentende waarden			52.70%	18.11%
Government	Barclays Euro Aggregate Treasury	NN IP	19.90%	6.84%
Investment Grade Credits			27.00%	9.28%
	Barclays Euro Aggregate Corporates	NN IP	13.50%	4.64%
	Barclays Capital US Corporate Bond Index Hedged	NN IP	13.50%	4.64%
Global High Yield			2.90%	1.00%
	BC US HY 2% Issuers Capped Hdg to Euro	NN IP	2.03%	0.70%
	Euro Excluding Subordinated Financials	NN IP	0.87%	0.30%
EMD			2.90%	1.00%
	JPM EMBI Global Diversified Hdg to Euro	NN IP	1.45%	0.50%
	JPM GBI-EM Global Diversified 45% Hdg to Euro	NN IP	1.45%	0.50%
Aandelen			35.30%	12.13%
	MSCI Europe (GBP hedged)	NN IP	10.80%	3.71%
	MSCI North America (USD hedged)	NN IP	16.80%	5.77%
	MSCI Japan (JPY hedged)	NN IP	2.80%	0.96%
	MSCI Emerging markets	NN IP	4.90%	1.68%
Vastgoed			10.00%	3.44%
	GPR 250 Global *	NN IP	8.00%	2.75%
	European Real Estate	NN IP	2.00%	0.69%
Liquiditeiten			2.00%	0.69%
	Geen benchmark	NN IP		
BlackRock				65.63%
Vastrentende waarden incl. LDI			54.70%	35.90%
European Credit	Barclays Euro Aggregates Corporate	BlackRock	13.50%	8.86%
US Credit	Barclays Capital US Corporate Bond Index	BlackRock	13.50%	8.86%
Global High Yield	Barclays Capital Global High Yield	BlackRock	2.90%	1.90%
EMD	JPM EMBI Global	BlackRock	1.45%	0.95%
	JPM GBI-EM Global	BlackRock	1.45%	0.95%
LDI Component	Benchmark = Actual	BlackRock	21.90%	
Aandelen			35.30%	23.17%
	MSCI Europe TR (GBP hedged)	BlackRock	10.80%	7.09%
	MSCI North America net (USD hedged)	BlackRock	16.80%	11.03%
	MSCI Japan TR	BlackRock	2.80%	1.84%
	MSCI Emerging Markets	BlackRock	4.90%	3.22%
Vastgoed			10.00%	6.56%
	EPRA Dev Europe TR (GBP Hedged)	BlackRock	4.00%	2.63%
	EPRA Global REIT's TR	BlackRock	6.00%	3.94%
Totaal portefeuille			100.00%	100.00%